

Årsrapport 2016

BÆRUM KOMMUNE

Årets rapport

Rapporteringen til kommunestyret for 2016 skjer gjennom to dokumenter – årsregnskap og årsrapport. I tillegg utarbeides en finansrapport som redegjør for oppnådd avkastning og risiko i finansforvaltningen, og som følger behandlingen av årsrapporten.

I årsregnskapet presenteres detaljerte talloppstillinger over kommunens økonomiske virksomhet samt forklarende noter.

Årsrapporten inneholder årsberetningen, redegjør for økonomisk utvikling, miljødata, medarbeidere og det politiske styringssystemet.

Årsberetningen gir opplysninger om kommunens økonomiske stilling og om andre forhold som er av betydning for kommunen. Den beskriver også etiske forhold og likestilling. I årsberetningen er det også kort kommentert de største avvikene på tjenestene. Videre er det en samlet omtale av de største investeringsprosjektene.

Innhold

01 Lederkommentarer	4
<i>Det er viktig å legge grunnlaget for bærekraftige tjenester, klimakloke veivalg og en robust økonomi for Bærum kommune inn i fremtiden.</i>	
02 Årsberetning	6
<i>Rådmannens presentasjon og analyse av kommunens regnskap, utviklingstrekk og viktige hendelser for 2016.</i>	
03 Befolkningsutvikling	17
<i>Befolkning, vekstkomponenter og boligbygging i kommunen.</i>	
04 Klima og miljø	18
<i>Miljøansvaret i kommunen ligger hos alle tjenestesteder, som forutsettes å ta miljø- og klimahensyn innenfor sine virkeområder.</i>	
05 Den økonomiske utviklingen	20
<i>Beskriver trender og gir mer utfyllende informasjon om de ulike delene i regnskapet.</i>	
06 Grunnskole	27
<i>Grunnskolen i Bærum kommune består av 39 barne- og ungdomsskoler, 1 spesialscole, 3 alternative skoler, kulturskole og voksenopplæring.</i>	
07 Barnehagene	28
<i>Barnehagetilbudet i Bærum kommune består av 37 kommunale og 108 private barnehager/familiebarnehager.</i>	
08 Barne- og ungdomstjenester	29
<i>Barnevern, PP-tjenesten, avlastning og barneboliger, Homestart og akutthjelpen, helse- og rehabiliteringstjenester til barn og unge, rus- og kriminalitetsforebyggende arbeid, utekontakten, fritidstiltak og botiltak for enslige mindreårige flyktninger.</i>	
09 Pleie og omsorg	30
<i>Består av Tildelingskontoret, bo- og behandlingssentre, omsorgsboliger, hjemmehjelp og hjemmesykepleie, dagsenter, Regionalt aktivitetssenter og Bærum kommunale dagtilbud.</i>	
10 Helse og sosial	31
<i>Tjenesten består blant annet av helse- og rehabiliteringstjenester, smittevern, kommuneoverlege, flyktningarbeid, rusoppfølging, boligtilbud og seniorsentrene.</i>	
11 Natur, kultur, fritid og kirke	32
<i>Kultur og samarbeid, Bærum bibliotek, Bærum kulturhus, natur og idrett, samt kirke.</i>	
12 Tekniske tjenester inkludert plan- og bygningstjenesten	34
<i>Plan- og bygningstjenesten, vei og trafikk, brann- og ulykkesvern, vann, avløp og renovasjon, transport og prosjektenheten.</i>	
13 Organisasjon, styring og utvikling	35
<i>Her omtales sentraladministrasjonen, inkludert IT og Eiendom, samt en beskrivelse av kommunen som arbeidsgiver.</i>	
14 Politisk styringssystem	38
<i>Redegjørelse av det politiske styringssystemet og de politiske disposisjonspostene.</i>	

Sammen skaper vi fremtiden

2016 har først og fremst handlet om å levere gode tjenester til innbyggerne. 2016 var også et viktig år for å legge grunnlaget for den videre utvikling.

Like viktig har det vært å legge det langsiktige grunnlaget for bærekraftige tjenester, klimakloke valg og en robust økonomi for Bærum kommune inn i fremtiden. Kommunen har tegnet et utfordringsbilde frem mot 2035 som krever endringer og omstillinger hvert år som kommer. Bærum må ha et driftsresultat som kan bære høye investeringer og driftsformer som kan møte fremtidens velferdsutfordringer når det gjelder kvalitet, arbeidskraft og ikke minst økonomi.

En moderne kommune

Første halvdel av 2016 handlet om kommune- og regionreform. En omfattende prosess med kommunene Asker, Hurum og Røyken, med innbyggerinvolvering og utredningsarbeid, endte med konklusjonen i kommunestyret: Bærum kommune fortsetter å være Bærum.

Likevel vil Bærum endres.

Fremtidens kommuneøkonomi forventes å bli strammere som følge av endringer i oljeøkonomien, flere eldre og færre i yrkesaktiv alder. Klimaendringene stiller oss overfor uante utfordringer. Bærum kommune vil få et høyere investeringsbehov som følge av etterslep i vedlikehold, befolkningsvekst, endring i demografi og behov for teknologisk utvikling. Dette er investeringer driften må bidra til å finansiere. Endringer og omstillinger vil omfatte hele kommunen – samfunnsområdet, velferdstjenestene og kommuneorganisasjon. Fornyelse blir Bærums kommunereform.

Bærum har også vært en aktiv aktør i regionen for å sikre en helhetlig utvikling i tett samarbeid med Oslo og de andre kommunene i hovedstadsområdet. Dette er særdeles viktig for kollektiv- og samferdselsutviklingen.

Hovedmålene – en helhetlig kommune

Bærumssamfunnet må i størst mulig grad være forberedt på å håndtere det langsiktige utfordringsbildet. Bærum skal fremstå som én kommune. Som en konsekvens av dette er det vedtatt felles mål for Bærum kommune frem mot 2035:

1. Bærekraftige tjenester som gir innbyggerne mulighet for økt selvhjulpenhet, mestring og læring.
2. Balansert samfunnsutvikling – mangfoldig, grønn og urban.
3. En innovativ og endringsdyktig organisasjon med gjennomføringskraft.
4. Dialog og medvirkning for bedre løsninger.

Forebygging og tidlig innsats, digitalisering, effektiv arealbruk og organisering av tjenestene er blant hovedgrepene for å nå målene.

Bærumsfremtiden planlegges og bygges – årets innovasjonskommune

I 2016 er det utarbeidet og etablert viktige planredskaper for å sikre bærekraftig utvikling frem til 2035. Prosessen med kommuneplanen for 2017–2035 er kommet godt i gang. Samfunnsdelen ble vedtatt i januar 2017, og arealdelen ligger an til å bli vedtatt før sommeren.

Utfordringsbildet konkretiseres ytterligere i Bærums langsiktige driftsanalyse og investeringsplan 2018–2037 (LDIP). Den tar utgangspunkt i kommunens arealplan, befolkningsprognoser og langsiktige behovsanalyser for skoler, barnehager og omsorg, samt planer for investeringer i teknologi, nye bygg, eiendomsbevaring og behov innenfor vann og avløp. Dette gir et samlet grunnlag for analyse av investeringsbehovene i et 20-årsperspektiv. Bærums LDIP er relativt unik i sitt slag.

2016 gav også viktige avklaringer for Fornebu og utviklingen av Sandvika, samt de store kollektiv- og veiprosjektene. Viktige skritt som vil bli videreført i 2017.

Planverket utgjør viktige byggesteiner i en ny administrativ grunnmur som også omfatter utvikling av en synlig innovasjonskultur, digitalisering, omstilling av stab- og støttefunksjonene i kommunen, administrative innsparinger, styrking av eiendomsvirksomheten og anskaffelses- og investeringsregimet.

Bærum kommune vant i 2016 Kommunal- og moderniseringsdepartementets innovasjonspris for sitt målrettede og helhetlige innovasjonsarbeid.

Erik Kjeldstadli, rådmann

Sunn økonomi

Bærum kommune har en sunn økonomi og et moderat gjeldsnivå. Driftsregnskapet for 2016 viser et regnskapsmessig resultat på 276 millioner kroner. Dette er høyere enn budsjettet og skyldes i stor grad at de frie inntektene ble høyere enn budsjettet. Skatteinntektene ble ekstraordinært høye, noe som skyldes at mange skatteyttere foretok tilpasninger til skattereformen. Netto driftsresultat er 8,7 prosent, det er fire prosent høyere enn i 2015.

Mestring og økt selvhjulpenhet – hva kan vi gjøre for deg?

Innretningen på de kommunale tjenestene, utformingen av lokalsamfunnene rundt innbyggernes liv og vår evne til innovasjon bidrar til økt mestring og selvhjulpenhet. Hverdagsmestring og mer selvbestemmelse er innført som arbeidsmetode i hjemmebaserte tjenester. Forebygging gjennom hverdagsrehabilitering er implementert i tre av fire distrikter. Endret tildelingspraksis legger vekt på å få frem brukers mestringspotensiale.

Gjennom å spørre brukeren og innarbeide nye tenkemåter og arbeidsformer skal kommunens medarbeidere bidra til å gi en bedre livssituasjon for den enkelte bruker og redusere behovet for offentlige tjenester.

Forebygging og tidlig innsats

Barn og unge skal få tidlig hjelp og oppfølging for å hindre at vansker utvikler seg til mer langvarige problemer. Det er også viktig med systematisk forebyggende arbeid som tar tak i samfunnsmessige utviklingstrekk som kan oppleves utfordrende for enkelte barn og unge.

Trygg skolehverdag er utviklet for alle skoler. Innsatsen for robust psykisk helse er en viktig del av denne satsingen.. Tilsvarende har alle barnehager handlingsplan mot mobbing.

Effektiv arealbruk og organisering av tjenestene

Tjenestenes utforming og driftskostnader påvirkes av bygningsmassens utforming, beliggenhet og størrelse. Ved å etablere større enheter kan skoler, barnehager, velferdsboliger og sykehjem driftes med økt kvalitet og reduserte kostnader. Samtidig gir det mulighet til

bedre utnyttelse av tomtene, noe som er viktig i en kommune med knapphet på ledige arealer. Eiendom har startet et arbeid med bedre kapasitetsutnyttelse i kommunens bygg. Seks små ressurskrevende enheter til mennesker med utviklingshemming er erstattet ved ombygging og utvidelse til større enheter, og erfaringene har i stor grad vært positive.

Digitalt førstevalg

Forventningene til digitalisering av kommunale tjenester, automatisering og selvbetjening er store. Viktige skritt er tatt for å rigge kommunen til å ta enhetlige og helhetlige grep, og for å sikre god gjennomføring. *Digital skolehverdag* omfatter 6 000 elever på 15 skoler. Flere sykehjem har fått nye digitale alarm-systemer, og digital post er innført på henvendelser fra befolkningen til kommunen.

Bosetting av flyktninger

Ved inngangen til 2016 var flyktningkrisen et faktum, og kommunen forberedte seg til å møte økt behov for bosetting. I løpet av året ble det bosatt hele 301 flyktninger, i tråd med målsettingen – og samtidig er enhetskostnadene redusert.

Klimaklok

For å bidra til de internasjonale og nasjonale klimamålene har Bærum igangsatt Klimaklok kommune. Klimaklok kommune innebærer tiltak for redusert energibruk, klimanøytrale løsninger, og reduserte utslipp fra blant annet transportsektoren og bygg. Bærums eget klimapanel, ledet av Jens Ulltveit-Moe, gav i oktober råd om hvordan Bærum skal oppnå det grønne skiftet. Rapporten blir fulgt opp med bred innbyggerinvolvering.

Sammen med innbyggerne

Bærumssamfunnets visjon *Sammen skaper vi fremtiden* er et løfte til næringsliv, innbyggere, organisasjoner, frivillighet og kommunen om medvirkning og involvering i utviklingen av kommunen.

I 2016 har kommunen tatt nye skritt for å videreutvikle innbyggerdialog og medvirkning. Hensikten er å ta i bruk innbyggernes kompetanse og ressurser i utviklingen av fremtidens kommune.

Årsberetningen er en del av Rådmannens samlede rapportering til kommunestyret. Beretningen gir opplysninger om forhold som er viktige for å bedømme kommunens økonomiske resultat og stilling, samt andre forhold av vesentlig betydning for kommunen. Årsberetningen er ment å være utfyllende til informasjonen som gis i årsregnskapet. Hvis annet ikke er nevnt, er tallene presentert i *løpende kroner*.

Nøkkeltall for sunn økonomi

- **Netto driftsresultat** ble 847 millioner kroner, som er 412 mill. høyere enn budsjettet, som skyldes ekstraordinær skatteinngang og god avkastning i forvaltningsfondet. Resultatgraden ble 8,7 prosent, som er over målsettingen på 4 prosent.
- **Egenkapitalfinansieringen** av de ikke-rentable investeringene var på 49 prosent, målkravet er på 50 prosent.
- **Bufferfondet**, som er kommunens reservefond, utgjorde 429 mill. ved utgangen av 2016. Målkravet er 100 mill.
- **Likviditetsreserven** er økt med 483 mill. fra 2015 og var 1 185 mill. ved årets slutt. Dette er over målet på 300 mill., og høyere enn budsjettet.
Det var brutto disponibelt 1 559 mill. til investeringer i 2016, herav 330 mill. overført fra 2015. Av dette er 1 063 mill. (68 prosent) brukt. Målsettingen er på 70 prosent. Årsaken til mindreforbruket er i hovedsak forsinket oppstart eller fremdrift av flere prosjekt, spesielt innen boligområdet. Som en følge av dette ble det i 2016 tatt opp 355 mill. mindre i lån til investeringer enn budsjettet.

Driftsregnskapet for 2016

Brutto driftsresultat ble 1 224 mill., som er 318 mill. høyere enn i 2015, og 361 mill. bedre enn budsjettet. Dette skyldes i hovedsak en ekstraordinær høy skatteinngang og at lønnsoppgjøret og pensjonskostnadene ble lavere enn forventet. Netto avkastning fra forvaltningsfondet var på 5,6 prosent, eller 128 mill., som er 43 mill. høyere enn budsjettet. Dette bidrar sammen med lavere netto renteutgifter til et netto driftsresultat på 847 mill., som er 423 mill. høyere enn 2015 og 412 mill. høyere enn budsjett 2016.

Driftsregnskapet for 2016 viser, etter budsjetterte avsetninger, netto avsetning til forvaltningsfondet og øvrige avsetninger, et regnskapsmessig resultat på 276 mill. Rådmannen foreslår at resultatet disponeres slik:

- 50 mill. til skattereguleringsfond
- 220 mill. til investeringsfond
- 0,5 mill. til innovasjonsfond
- 5 mill. til klimafond

Driftsutgiftene har økt med 5,2 prosent og driftsinntektene med 8,2 prosent fra 2015. Dette skyldes hovedsakelig at innstramningstiltakene gir effekt, og at veksten i lønns- og pensjonsutgiftene i 2016 har vært lav. Samtidig har veksten i de frie inntektene vært meget god.

For å møte de store investeringene og demografiutfordringene kommunen står overfor de nærmeste årene, er det viktig at utgiftsøkningen ikke overstiger inntektsøkningen. Utviklingen må derfor følges nøye fremover, og nødvendige innsparinger gjennomføres.

Tabell 1 viser hovedoversikten for drift med budsjettavvik

Løpende mill. kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Regnskap 2016	Bud. – regn. avvik
DRIFTSBUDSJETT ¹⁾				
Skatteinntekter	-5 002,9	-5 439,8	-5 817,0	377,2
Rammetilskudd	-1 677,7	-1 600,6	-1 435,6	-165,0
Vertskommunetilskudd PUH	-59,1	-59,2	-59,2	0,0
Rente og investeringskomp. fra staten	-26,3	-25,6	-23,0	-2,6
Integreringstilskudd, flyktninger	-110,5	-154,7	-167,4	12,7
Kalk. renter og avskrivninger	-88,2	-94,0	-103,6	9,6
Sum sentrale inntekter	-6 964,7	-7 374,0	-7 605,9	231,9
Driftsrammer:				
Diverse felles til fordeling ²⁾	-29,6	-53,3	-98,4	45,1
Lønnsreserven	-140,9	20,8	-29,2	50,0
Administrasjon	462,4	493,4	493,5	-0,1
Barn og unge	2 713,4	2 808,4	2 792,6	15,8
Bistand og omsorg	2 566,8	2 689,3	2 698,7	-9,4
Miljø, idrett og kultur	486,7	549,9	524,0	25,9
Netto driftsutgifter, sektorene	6 058,8	6 508,5	6 381,2	127,3
Politiske utvalg	0,5	2,6	0,9	1,7
Brutto driftsresultat	-905,4	-862,9	-1 223,7	360,9
Netto renteutgifter	139,0	145,7	131,5	14,2
Kursgevinster, aksjeutbytte	-15,2	-85,0	-127,7	42,7
Avdrag	356,9	366,5	372,6	-6,1
Netto finansutgifter	480,8	427,2	376,5	50,7
Netto driftsresultat	-424,6	-435,6	-847,2	411,5
Overført investeringsbudsjettet	3,5	174,6	130,0	44,6
Avsetninger netto	338,9	261,1	441,3	-180,3
Disposisjonsfond	331,0	297,5	448,3	-150,8
Bundne driftsfond	7,9	-36,4	-6,9	-29,5
Regnskapsresultat	-82,2	0,0	-275,9	275,9

1) Budsjettet omfatter vedtatt budsjett justert for endringer i økonomimelding I og II. Sektorenes overførte midler fra 2015 til 2016 er ikke med, og det vil derfor vises et annet avvik i denne tabellen enn i tabeller som viser sektorenes mindreforbruk.

2) Denne posten inneholder premieavvik og amortisering, midler til fordeling og andre midler som ikke er ført på sektorene.

Disponering av netto driftsresultat

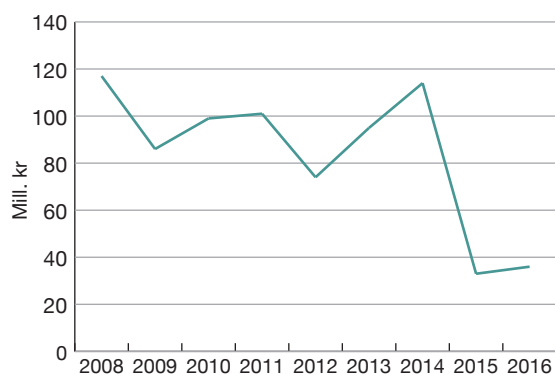
Tabell 2 viser budsjettert og regnskapsmessig disponering av netto driftsresultat

Mill. kr	Budsjett 2016	Regnskap 2016
Netto driftsresultat før disponering:	-435,6	-847,2
Driftsfinansiering av gjennomførte investeringsprosjekt	174,6	130,0
Forvaltningsfondet, avsatt til fondets bufferkapital	47,0	89,7
Forvaltningsfondet, avsatt til investeringsfond	38,0	38,0
Sektorresultat 2015, bruk og avsetning	0,0	-26,2
Sektorresultat 2016, avsatt for vurdering	0,0	35,9
Avsetning til bufferfond	128,9	128,9
Avsetning til pensjonsfond, budsjettert	35,0	35,0
Avsetning til investeringsfond, budsjettert	37,0	37,0
Avsetning til pensjonsfond, etter fullmakt ¹⁾	0,0	46,4
Avsetning til lønnsreserven, etter fullmakt ¹⁾	0,0	50,0
Netto avsetning til stipendiefond, etter fullmakt ¹⁾	0,0	0,8
Diverse bruk og avsetninger ²⁾	11,6	12,9
Bundne fondsmidler – netto avsetning	-36,4	-6,9
Sum disponert	435,6	571,3
Regnskapsmessig overskudd		-275,9
Forslag til disponering:		
Avsette til innovasjonsfond		0,5
Avsette til miljøfond		5,0
Avsette til skattereguleringsfond		50,0
Avsette til finansiering av investeringene		220,4

1) Fullmakt gitt i KST- sak 82/12

2) Herav transport, selvforsikring, eiendom og selvfinansierende enheter

Figur 1 viser utviklingen i sektorenes mindreforbruk over tid

Mindreforbruk i sektorene

Mindreforbruket i sektorene viser en nedgang de to siste årene og indikerer at det samlet sett er lite «slakk» i budsjettene, men samtidig at en har lyktes med de senere års målsetting om både mer realistisk budsjettering og strammere budsjettstyring. Mindreforbruket i 2016 er omtrent på samme nivå som i fjor. Det må i årene fremover fokuseres på å gjennomføre innsparingstiltakene i tjenestene som ble vedtatt i Handlingsprogram 2017–2020.

Det er mindreforbruk i alle sektorer. I forhold til disponible midler (budsjett 2016 og overførte midler fra 2015) er det et samlet mindreforbruk på 105 mill. Øremerkede midler utgjør 69 mill., som overføres uavkortet til 2017. De frie midlene på 36 mill. utgjør 0,6 prosent av disponibel ramme. Dette er midler som kan tilføres sektorene i 2017.

Tabell 3 viser mer- og mindreforbruk per sektor og programområde

Programområder Mill. kr	Disponibel ramme ¹⁾	Mer/mindre forbruk	Herav øremerkede	Herav ubundne	Prosent avvik ²⁾
Administrasjon inkl. Eiendom og IT	493,4	8,5	0,4	8,1	1,6 %
Sum Administrasjon	493,4	8,5	0,4	8,1	1,6 %
Grunnskole	1 481,5	37,2	21,8	15,4	1,0 %
Barnehager	1 147,0	13,0	4,1	8,9	0,8 %
Barnevern	180,0	2,1	0,5	1,6	0,9 %
Sum Barn og unge	2 808,5	52,4	26,5	25,9	0,9 %
Pleie og omsorg	2 069,0	-22,9	5,0	-27,9	-1,3 %
Sosialtjeneste og bolig	327,3	63,0	32,5	30,5	9,3 %
Kommunehelse	293,9	0,5	3,0	-2,5	-0,9 %
Sum Bistand og omsorg	2 690,2	40,5	40,4	0,1	0,0 %
Kultur og fritid	201,9	4,7	1,3	3,4	1,7 %
Kirke og andre religiøse formål	73,2	0,7	0,1	0,6	0,8 %
Fysisk planl., kulturminne, natur	112,5	0,0	0,1	-0,1	-0,1 %
Brann- og ulykkesvern	77,8	1,3	0,5	0,8	1,0 %
Samferdsel	58,0	-4,6	0,0	-4,6	-7,9 %
Sum Miljø, idrett og kultur	523,4	2,2	2,1	0,1	0,0 %
SUM SEKTORER	6 515,5	103,6	69,4	34,2	0,5 %
Herav politiske utvalg	26,5	-2,1	0,0	-2,1	-8,0 %
Herav revisjon	9,5	0,6	0,0	0,6	6,3 %
Politisk utvalg til disp.	2,6	1,7	0,0	1,7	65,6 %
SUM ³⁾	6 518,1	105,3	69,4	35,9	0,6 %

1) Netto budsjett og overførte midler fra 2015

2) Prosent avvik ubundne midler

3) Eksklusiv intern- og selvfinansierende enheter

Forklaringer til de største avvikene:

- *Administrasjonen, 8,1 mill. i mindreforbruk.*
Mindreforbruket knyttes i hovedsak til utsatte felleskommunale prosjekter og ubesatte stillinger.
- *Grunnskole, 15,4 mill. i mindreforbruk.*
Mindreforbruket knyttes til utsatt leirskole og kompetanseheving i forbindelse med iPad-prosjektet på noen skoler, samt merinntekter på voksenopplæringen.
- *Barnehager, 8,9 mill. i mindreforbruk.*
Mindreforbruket knyttes til ubrukte midler til rens av tomt og færre bærumsbarn med barnehageplass i andre kommuner enn budsjettet.
- *Pleie og omsorg, 27,9 mill. i merforbruk.*
Merforbruket knyttes til kjøp av plasser, BPA (brukerstyrt personlig assistanse), reduserte vederlagsinntekter, forsinket oppstart av enkelte handlingsprogramtiltak og sykehjemmet Altea.
- *Sosialtjeneste og bolig, 30,5 mill. i mindreforbruk.*
Mindreforbruket er i hovedsak knyttet til vekst i utleieboliger og dermed høyere husleieinntekter enn budsjettet. Øvrig mindreforbruk knyttes til bosetting av flyktninger, forsinket oppstart av Åsterud boliger og ledige stillinger på noen områder.

Frie inntekter (skatter og rammetilskudd)

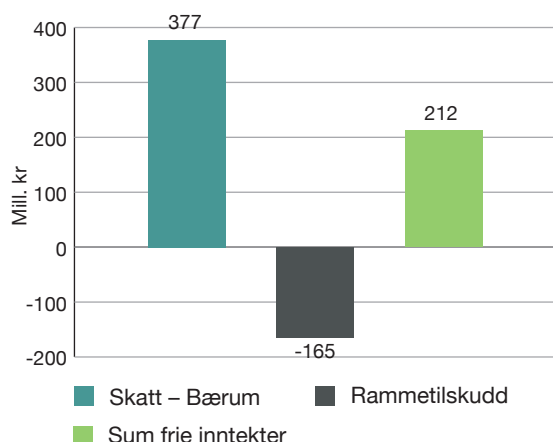
Samlet ble de frie inntektene i Bærum kommune på nesten 7,3 milliarder kroner. Dette er en merinntekt på om lag 212 millioner kroner sammenlignet med revidert budsjett. En svært god skatteinnngang bidro med en merinntekt på 377 mill. Rammetilskuddet ble 165 mill. lavere enn budsjettet, som i sin helhet skyldes høyere skatteutjevning på grunn av den ekstraordinære skatteinnngangen.

Høy skatteinnngang i 2016

2016 ble et ekstraordinært år med svært høy skatteinnngang på 5,8 mrd. for Bærum kommune – en skattevekst på 16,3 prosent sammenlignet med 2015. Både landet som helhet, Asker og de fleste andre ASSS-kommunene fikk høy skatteinnngang og skattevekst i 2016.

Mye av årsaken til den høye skatteinnngangen er ekstraordinære forhold fra ligningsåret 2015 og tilpasning til skattereformen. Restskatteinnbetalingene, inklusive tilleggsforskuddet, ble i underkant av 300 mill. høyere sammenlignet med 2015. Veksten gjenspeiler i liten grad realøkonomiske forhold som sysselsettingsvekst, inntektsvekst eller generell

Figur 2 viser årsavvik frie inntekter

utvikling i antall skatteyttere. Det meste av veksten skyldes at personlige skatteyttere foretok en tilpasning til skattereformen i 2016 ved å ta ut store utbytter i 2015.

I tillegg til høye restskatteinnbetalinger og tilleggsforskudd, ble både fordelings- og marginoppgjøret vesentlig høyere enn i 2015:

- Marginoppgjør på cirka 130 mill. mot cirka 80 mill.
- Fordelingsoppgjøret på over 220 mill. mot cirka 40 mill.

Det er viktig å være klar over at merskatteveksten i 2016 bare gav ekstra inntekt for året 2016, og i liten grad vil påvirke nivået på forventede skatteinntekter i 2017 og fremover. Bærum kommune vil derfor kunne oppleve reduksjon i skatteinntektene fra 2016 til 2017 (negativ skattevekst).

Lønnsutgifter

Utgiftene til lønn, eksklusive sosiale utgifter, økte med 172 mill. fra 2015 til 2016 (4,1 prosent). Av dette utgjorde effekten av lønnsoppgjøret i 2016 cirka 2,4 prosent og volumveksten cirka 1,5 prosent.

Sosiale utgifter knyttet til lønn økte med 179 mill. fra 2015 (16,1 prosent) – pensjonspremien utgjorde en stor andel av dette.

Pensjon

Pensjonskostnaden i regnskapet for 2016 utgjorde 626 mill., som er 96 mill. høyere enn i 2015. Effekten av ordningen med premieavvik har gitt en positiv effekt på 87 mill. Dette er 58 mill. høyere enn i 2015. Det forventes at premieavviket vil gi en negativ effekt i 2017/2018.

Det er innbetalt 713 mill. i pensjonspremie (inklusive arbeidstakers andel). Dette er en økning på 154 mill. (22 prosent) fra 2015. Dette skyldes i hovedsak:

- Lavere bruk av premiefond (avsetninger i pensjonskassene) har medført økt fakturering av premie.
- Reguleringskostnadene som følge av trygde- og lønnsoppgjør.
- Økt rentegarantipremie som følge av dårlig avkastning i Bærum kommunale pensjonskasse i 2015 og et lavt rentenivå.

I alt er det i 2016 inntektsført 221 mill. i premieavvik (differansen mellom innbetalt premie og beregnet netto pensjonskostnader). Dette er 80 mill. høyere enn i 2015 og 46 mill. høyere enn budsjettet. Samtidig er 133 mill. av tidligere års premieavvik amortisert/nedskrevet. Akkumulert gjenstående premieavvik utgjør etter dette 978 mill.

Bærum kommunale pensjonskasse (BKP)

Bærum kommunale pensjonskasse (BKP) har nå vært igjennom to driftsår. Bærum kommunale pensjonskasse hadde en samlet verdijustert avkastning på 5,35 prosent for 2016. Kollektivporteføljen utgjorde 6,7 mrd. per 31.12.2016. For ytterligere resultat vises det til egen årsrapport for pensjonskassen.

Finansutgifter/-inntekter

Ordinære renter og avdrag er i hovedsak i henhold til budsjett.

Forvaltningsfondet (BKFF)

Aksjeandelen i fondet ble økt fra 30 til 40 prosent i april. Endringen genererte en meravkastning i 2016 på 21 mill. Ved inngangen til 2016 utgjorde forvaltningsfondet 2 269 mill., herav en bufferkapital på 740 mill.

- Forvaltningsfondet har i 2016 hatt en netto avkastning på 128 mill., som er 43 mill. høyere enn budsjettet.
- Samlet prosentvis avkastning i 2016 var 5,6 prosent (aksjeavkastning på 8,5 prosent og avkastning på obligasjoner på 3,3 prosent).
- Gjennomsnittlig avkastning siden oppstart i år 2000 er 5,1 prosent.
- 38 mill. er avsatt til finansiering av investeringer i samsvar med budsjettet.
- 90 mill. er brukt til å styrke fondets bufferkapital.

Realverdien av fondet er tilnærmet lik målet om å opprettholde realverdien fra 2002. Fondet utgjør totalt 2 358 mill. ved utgangen av 2016, herav bufferkapital 830 mill.

Investeringer

Tabell 4 viser hovedoversikt investeringer 2016

INVESTERINGSBUDSJETT Mill. kr	Budsjett 2016	Regnskap 2016	Avvik 2016
Brutto investeringsutgifter	1 558,5	1 259,1	299,4
Salgsinntekter	-84,7	-74,2	-10,5
Tilskudd/refusjoner	-111,1	-164,9	53,9
Netto investeringsutgifter	1 362,8	1 020,0	342,8
Netto investeringsrammer			
Oppgradering og formuesbevaring	68,1	72,3	-4,2
IT (DigIT), Administrasjon og Eiendomsforvaltning	161,5	97,3	64,1
Barn og unge	334,3	469,2	-134,9
Bistand og omsorg	435,4	169,2	266,1
Miljø, idrett og kultur	361,4	290,8	70,6
Fornebu	2,1	-78,9	81,0
Tap på krav	8,5	0,0	8,5
Andre finanstransaksjoner:			
Aksjekjøp	3,5	2,8	0,7
Avdrag	60,3	51,6	8,7
Ekstraordinære avdrag	115,8	124,1	-8,2
Utlån	200,0	157,5	42,5
Finansieringsbehov	1 750,9	1 355,8	395,1
Finansiering:			
Lån investeringsprosjekter	-944,1	-589,2	-354,9
OPS – bruk av lån (regnskapsteknisk føring)	0,0	-196,6	196,6
Formidlingslån	-87,0	-87,0	0,0
Mottatte avdrag	-60,3	-88,4	28,1
Aksjesalg	0,0	-2,6	2,6
Renteinntekter	0,0	-0,1	0,1
Utlån/forskuttering av tilskudd anleggsplan	0,0	4,2	-4,2
Avsetning ubundet investeringsfond	49,7	65,1	-15,4
Bruk av ubundet investeringsfond	-151,4	-82,7	-68,7
Bruk av forvaltningsfondet	-38,0	-38,0	0,0
Bruk av øvrige disposisjonsfond	-3,5	-0,1	-3,4
Avsetning øvrige disposisjonsfond	0,0	0,0	0,0
Avsetning bundne investeringsfond	0,0	36,9	-36,9
Bruk av bundne investeringsfond	-155,1	-112,5	-42,5
Momskompensasjon investeringer	-186,8	-134,9	-51,9
Fra driftsbudsjettet (ekskl. avkastning BKFF)	-174,6	-130,0	-44,6
Sum finansiering	-1 750,9	-1 355,8	-395,1

- Mindreforbruket på sektorene skyldes i hovedsak forsinket oppstart og gjennomføring av enkelt-prosjekter. I tillegg har det kommet inn noe mer tilskuddsmidler enn budsjettert. Mindreforbruket foreslås overført til 2017.
- Sektor Barn og unge viser et merforbruk på 135 mill. Merforbruket skyldes i hovedsak regnskapsteknisk føring av OPS-en ved Rykkinn skole, hvor skolen i sin helhet er aktivert med 196 mill. i 2016 og hvor Bærum kommune skal betale husleie i avtalepe-rioden frem til 2041. En del av dette er renter og avdragsutgifter.
- Mindreforbruket på Fornebu-området skyldes merinntekter fra fremskyndingsbidrag og ubrukte midler avsatt til fremtidige investeringer i sosial boligprofil. 63 mill. av fremskyndingsbidraget er avsatt til ekstraordinær nedbetaling av lån.
- Sektor IT (DigIT), Administrasjon og Eiendomsforvaltning viser et mindreforbruk på 64 mill.

De største investeringsprosjektene i 2016:

Profil – nytt dokumentasjonssystem for pleie- og omsorgstjenester

Økonomi: Opprinnelig ramme fra Handlingsprogram 2012–2015 er på 60 mill. Rammen er ikke endret senere, og oppdatert prognose tilsier at prosjektet i 2017 sluttføres innenfor rammen.

Fremdrift: Prosjektet har tatt lengre tid enn opprinnelig planlagt og er nå i sluttfasen med testing og opplæring. Oppstart er planlagt mai 2017.

Kvalitet/omfang: Medikamentmodul inngår ikke i leverandørens leveranse og utvikles derfor separat.

Skole IT – infrastruktur

Økonomi/fremdrift: Prosjektet holder seg innenfor vedtatt ramme, men grunnet leverandørens kapasitet har man ikke benyttet seg av hele rammen for 2016. Overskytende overføres til 2017 i økonomimelding I.

Kvalitet/omfang: Oppgradering av infrastruktur er påbegynt og gjennomført på 18 skoler. Prosjektet omfatter 22 skoler.

Miljøprofil

Økonomi: Mindreforbruk overføres til 2017.

Fremdrift: EPC-leverandøren har utfordringer med samspillet mellom gamle tekniske anlegg og moderne styringsteknikk. Fire fyringsanlegg er derfor utsatt til 2017 (etter fyringssesongen).

Kvalitet/omfang: Enøk-tiltak i 15 bygninger. Eksempelvis grunnvarmepumper, bedre varmegjenvinning i ventilasjonsanlegg og tidsstyringsautomatikk for lys og tekniske anlegg.

Stabekk skole – utvidelse til 3-parallell

Økonomi: Prosjektet har et merforbruk som skyldes flere endringer knyttet til grunnforhold og eksisterende bygningsmasse. Prosjektet kan ikke sluttføres innenfor vedtatt ramme. Det vil fremmes egen sak om dette i tråd med investeringsreglementet.

Fremdrift: Prosjektet holder overordnet fremdrift – skolestart 2017.

Kvalitet: I henhold til prosjektbeskrivelsen. Kun mindre avvik i fasade i forhold til TEK10 (Byggeteknisk forskrift) på grunn av vernestatus.

Ramstad ungdomsskole – utvidelse til 8-parallell

Økonomi: Prosjektet holder seg innenfor vedtatt ramme, men grunnet endringer knyttet til grunnforhold har prosjektet et merforbruk i 2016. Dette vil dekkes inn av gjenstående midler.

Fremdrift: Prosjektet holder overordnet fremdriftsplan – skolestart 2017.

Kvalitet: Prosjektet leveres i henhold til mål fastsatt i formannskapetssak 24. juni 2015.

By- og stedsutvikling – Sandvika byutvikling

Økonomi: Bevilgningen er en rammebevilgning til by- og stedsutvikling generelt og Sandvika spesielt med tilhørende definerte delprosjekter som Nye Kadettangen, Sandvika fjordpark og Elvepromenaden langs Sandvikselven. Av generelle prosjekter har det vært arbeidet med bysykkellordning på Fornebu/Lysaker og Kjørbo Vest – Gangbru. Ubrukte midler fra 2016 på 9,5 mill. vil bli foreslått overført til 2017.

Fremdrift/omfang: Mottak av steinmasser fra E16 ble avsluttet sommeren 2016, og videre prosjektering og opparbeiding av nye Kadettangen er igangsatt for delåpning sommeren 2017. Elvepromenaden er under prosjektering, med antatt anleggsstart høsten 2017. Arbeidene knyttet til opparbeiding av bysykkellordningen på Fornebu/Lysaker fase 1 er slutført, men det arbeides med en utvidelse av tilbudet.

Tilpasning/Endring av eksisterende bygningsmasse (omsorgsbolig)

Økonomi: Ubenyttede midler videreføres til 2017.

Det er besluttet at cirka 12 mill. benyttes til nytt pasientvarslingsanlegg på Capralhaugen og Gamle Drammensvei 25, samt en videreføring av prosjektet med pasientvarsling på Bekkestua omsorgsbolig.

Fremdrift: Planlagte tiltak er i prosess.

Kvalitet/omfang: Det er fortsatt behov for tilpasninger i gruppeboliger for ny struktur. For 2017 vil dette gjelde Levrestien 12, Åsterudveien 21 og Tokes vei 2.

Damveien 3 (samlokalisert bolig)

Prosjektet er ferdigstilt og levert i henhold til fremdrift og kvalitet som vedtatt. Se detaljer under Ferdigstilte investeringsprosjekter.

Solbergveien (velferdsboliger)

Økonomi: Prosjektet holder seg innenfor vedtatt ramme. Mindreforbruk i 2016 skyldes forsinket oppstart og overføres til 2017 i økonomimelding I. Prosjektet har fått tilsagn på investeringsmidler fra Husbanken på 17 mill.

Fremdrift: Prosjektet holder seg til planen og overleveres 1. oktober 2017.

Kvalitet/omfang: Det leveres 38 velferdsboliger, herav 12 ettroms-, 20 toroms- og 6 treromsleiligheter. En av leilighetene er tiltenkt en miljøvaktmester.

Bygget har særskilte krav til universell utforming, da noen av leilighetene i første etasje tilrettelegges for funksjonshemmede. Det etableres også låsbare boder for parkering og lading av elektriske rullestoler.

Anskaffe nye boliger etter salg til kommunale leietakere (velferdsboliger)

Økonomi: Midler etter salg akkumulert over flere år, samt budsjett som dekker opp for merkostnaden ved å kjøpe i markedet i dag. Ubenyttede midler overføres til 2017.

Fremdrift/omfang: I henhold til politisk vedtak. 18 boliger er kjøpt, hvorav ni med overtagelse i 2016. Øvrige boliger overtas i 2017 og 2018. Muligheter for

salg til leietagere vurderes fortløpende. Det legges opp til å øke antall solgte boliger per år.

Ekstra behov knyttet til økt bosetting av flyktninger og omdisponeringer av eksisterende boliger til flyktninger (velferdsboliger)

Økonomi: Ubenyttede midler overføres til 2017.

Periodisering – midler er disponert, men ikke forfalt. Enkeltboliger overtas i 2017.

Fremdrift: I påvente av endelig behov, er det valgt å ikke kjøpe flere enkeltboliger i markedet. Det ble gjennomført færre ordinære bosettinger enn avtalt, og boligbehovet ble dermed tilsvarende redusert.

Kvalitet: Boliganskaffelsene som er gjennomført, samsvarer med det boligbehov som skal dekkes. Løpende vurderinger er gjennomført.

Omdisponeringer av eksisterende boliger til flyktninger (velferdsboliger)

Økonomi: Ubenyttede midler overføres til 2017.

Periodisering – midler er disponert, men ikke forfalt.

Fremdrift: I påvente av endelig behov, er det valgt å ikke kjøpe flere enkeltboliger i markedet. Det ble gjennomført færre ordinære bosettinger enn avtalt, og boligbehovet ble dermed tilsvarende redusert, til tross for flere familiegjenforente.

Kvalitet: Omdisponering av boliger er gjennomført i samsvar med det boligbehov som skal dekkes. Løpende vurderinger er gjennomført.

Ferdigstilte investeringsprosjekter

Tabell 5 viser ferdigstilte prosjekter i 2016

PROSJEKTER Mill.kr	Område	Samlet kostnads- ramme	Samlet forbruk	Samlet avvik
Bekkestua skole – midlertidig løsning	Skole	40,8	38,2	2,6
Hauger ungdomsskole – oppgradering	Skole	16,0	13,2	2,8
Rykkinn skole, avd. Berger, inkl. inventar + parkering	Skole	33,3	32,9	0,4
Strategisk tomtekjøp, Solbergbakken	Barnehage	15,5	15,5	0,0
Ny kremasjonsovn	Kirke	10,0	5,1	4,9
Damveien 3	Samlokaliserte boliger	29,3	29,2	0,1
Sum mindre prosjekter		50,2	49,9	0,3
Sum ferdigstilte prosjekter 2016		195,1	184,0	11,1

Bekkestua skole – midlertidig løsning

Økonomi: Prosjektet er ikke ferdigstilt økonomisk, og det gjenstår en økonomisk forpliktelse på rundt 8–9 mill. Det er forventet at prosjektet vil ha et mindreforbruk i forhold til vedtatt ramme, endelig justering vil skje i økonomimelding I.

Fremdrift: Prosjektet har levert det siste av i alt to byggetrinn utført som paviljong, og ble ferdigstilt til skolestart august 2016.

Kvalitet: Prosjektet er levert i henhold til prosjektbeskrivelsen når det gjelder tid og kvalitet.

Hauger ungdomsskole – oppgradering

Økonomi: Prosjektet har et mindreforbruk i forhold til vedtatt ramme. Endelig justering vil gjøres i forbindelse med sluttoppgjøret i 2017.

Fremdrift: Prosjektet har levert rehabilitering og utbedringer på eksisterende bygningsmasse og ble ferdigstilt til skolestart august 2016.

Kvalitet: Prosjektet er levert i henhold til prosjektbeskrivelsen når det gjelder tid og kvalitet.

Rykkinn skole, avdeling Berger, inklusive inventar og parkering

Økonomi/fremdrift: Fremdriftsjusteringer relatert til anskaffelse av inventar og digitalt utstyr er årsaken til at man ikke har benyttet hele rammen for 2016. Mindreforbruket overføres til 2017 i økonomimelding I. Samlet prosjektkostnad forventes å bli noe lavere enn vedtatt ramme og endelig justering vil gjøres i løpet av 2017.

Kvalitet: Prosjektet har levert en 4-parallell barne-skole, og har vært et foregangsprosjekt med OPS som gjennomføringsmodell. Prosjektet er levert i henhold til avtalt tid, kostnad og kvalitet.

Strategisk tomte kjøp, Solbergbakken

Kjøp gjennomført til avtalt pris.

Ny kremasjonsovn

Økonomi: Kostnader bokført i 2016 er i henhold til kontrakt. Mindreforbruk overføres til 2017 da flere tiltak utredes.

Kvalitet/omfang: Prosjektet er foreløpig ferdig i henhold til plan. Opprinnelig plan var å skifte ut hele kremasjonsovn. Grundigere analyser og rådgiving viste at det kun var nødvendig å oppgradere ovnen ved å bytte deler innvendig for å oppnå ønsket effekt.

Damveien 3 (samlokalisert bolig)

Økonomi: Prosjektet vil leveres i henhold til vedtatt ramme og har mottatt tilsagn om investeringstilskudd fra Husbanken på 10,3 mill. Vurdering av overskytende midler vil gjøres i økonomimelding I.

Fremdrift: Prosjektet er levert i henhold til fremdrift og kvalitet som vedtatt ved oppstart av gjennomføringsfasen.

Kvalitet/omfang: Prosjektet har levert en utvidelse og rehabilitering av nåværende boliganlegg for utviklingshemmede i Damveien 3. Seks nye boenheter er etablert, og fire boenheter er bygd om med nytt sprinkler- og ventilasjonsanlegg. Prosjektet har også omfattet ombygging av fellesarealer/base og et teknisk rom i kjelleren under tilbygget. Det har også blitt etablert ti nye parkeringsplasser på en ubebygget del av eiendommen på Damveiens nordside.

Balansen

Etter avsetninger fra drifts- og investeringsregnskapet utgjør kommunens samlede fondsmidler 4 590 mill., som er 586 mill. høyere enn i 2015.

Likviditetsreserven økte med 483 mill. til 1 185 mill. i 2016.

Samlet lånegjeld ble redusert med 54 mill. fra 2015, til 7 054 mill. I lån til ikke-rentable investeringer er det en reduksjon på 95 mill., til 3 793 mill. Rentable lån omfatter vann, avløp og renovasjon (VAR), boliger, formidlingslån og pensjonslån som samlet økte med 41 mill. til 3 261 mill. Formidlingslånene utgjør cirka 30 prosent av de rentable lånene.

Lånegjelden til ikke-rentable investeringer utgjorde 39 prosent av driftsinntektene i 2016.

Av den samlede lånegjelden er 66 prosent bundet til fast rente. Ved utgangen av 2016 var gjennomsnittsrenten for låneporteføljen 2,4 prosent.

Ubenyttede lånemidler til investeringsprosjekter utgjør 52 mill. i 2016, som er en reduksjon på 186 mill. fra 2015. Ubenyttede utlånsmidler i balansen utgjør 43 mill., en reduksjon på 70 mill. fra 2015.

Tabell 6 viser hovedtall fra balansen

Mill. kr	2015	2016	Endring
Likviditetsreserve	702,0	1 184,8	482,9
Disposisjonsfond, drift og investering	1 247,0	1 843,4	596,4
Herav: fritt disponible	296,8	429,1	132,3
Bundne driftsfond	159,0	152,1	-6,9
Ubundne investeringsfond	152,5	134,9	-17,6
Bundne investeringsfond	176,5	100,9	-75,6
Forvaltningsfondet	2 268,7	2 358,4	89,7
Fondsmidler totalt	4 003,7	4 589,6	585,9
Langsiktig gjeld	-7 107,6	-7 053,9	53,7
<i>Herav til refinansiering innen 12 måneder</i>	-800,0	-530,0	270,0

Økonomiske perspektiver

Utfordringsbildet er lite endret fra foregående år. Norge har frem til 2015 i liten grad vært preget av den internasjonale lavkonjunkturen som startet med finanskrisen i 2008. Dette endret seg i 2015 da oljeprisen sank til under halvparten av nivået de siste årene. Oljeprisene er i 2016 fortsatt på et lavt nivå. En konsekvens av dette har vært stigende arbeidsledighet i oljerelatert sektor. Spesielt i Rogaland har arbeidsledigheten økt. Eksportrettede næringer opplever et oppsving på grunn av lav kronekurs. Dette demmer på kort sikt delvis opp for effekten av den lave oljeprisen. Mens arbeidsledigheten for landet har steget, er ledigheten i Bærum på samme lave nivå som de siste årene, rundt to prosent.

Velferdsnivået i Norge er i stor grad basert på oljeinntektene. Dersom oljeinntektene forblir lave, vil dette utfordre landets muligheter til å opprettholde dagens velferdsnivå. Kommunenes skatteinntekter og overføringer fra staten kan derfor bli avtagende på sikt. Dette sammen med en forventet kraftig vekst i de eldste aldersgruppene, og lavere vekst i aldersgruppen 25–67 år, vil gi utfordringer for kommuneøkonomien. I tillegg er det uvisshet rundt flyktningproblematikken.

De neste ti årene forventes det størst befolkningsvekst blant barn og unge. Dette betyr økt investeringsbehov til barnehager og skoler. Deretter forventes en kraftig vekst i de eldste aldersgruppene (over 80 år), som vil medføre behov for flere sykehjemsplasser og omsorgsboliger. I tillegg vil etterspørselen etter hjemmebaserte tjenester øke.

Endringene i inntektssystemet som ble lagt frem i kommuneproposisjonen i mai 2016, har ikke gitt vesentlige effekter for Bærum kommunes inntektsside.

Det er for tiden et historisk lavt rentenivå. Det er derfor viktig at det tas høyde for renteøkninger i økonomiplanleggingen samt å holde gjeldsnivået på et forsvarlig nivå.

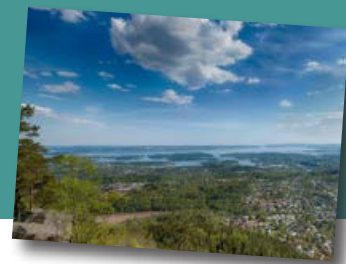
Det er viktig å ha fokus på balansen mellom inntekts- og utgiftssiden i budsjettet. De fritt disponible inntektene må dekke de løpende drifts- og finansutgiftene, samt nødvendig egenfinansiering av planlagte investeringer. Det er gjennomført flere innstramminger i budsjettene for å gi bedre budsjettbalanse. Det økte innsparingsbehovet lagt til grunn i Handlingsprogram 2017–2020 forventes i hovedsak å være tilstrekkelig for å finansiere det økende investeringsbehovet.

Rådmannen vil de neste årene fortsette arbeidet med omstilling for at Bærum kommune skal være forberedt på å møte fremtidens utfordringer. For å kunne planlegge på lengre sikt vil langsiktig driftsanalyse og investeringsplan rulleres med jevne mellomrom.

Pågående rettstvister

Bærum kommune var ved årsskiftet involvert i følgende tvistesaker:

1. Sak hvor kommunen krever betalt 2,8 mill. i erstatning fra en rådgiver i entreprisesak.
2. Sak hvor en entreprenør krever betalt 5,3 mill. pluss mva. fra kommunen. I denne saken har kommunen fremmet et motkrav på 0,5 mill.
3. Sak hvor en entreprenør krever betalt 3,1 mill. pluss mva. fra kommunen.
4. Sak hvor grunneier krever at kommunen skal innløse en byggetomt. Størrelsen på kravet er ikke presisert, men det kan dreie seg om betydelige beløp. Dersom kommunen blir dømt til å betale innløsningserstatning for tomten, vil kommunen så langt det er rettslig adgang til det, kreve erstatningsbeløpet dekket av staten, eventuelt også Akershus fylkeskommune.

Styring og kontroll

Kommunes styringssystem omfatter visjoner, langsiktige og kortsiktige mål og strategier. Mål og satsninger fra vedtatt handlingsprogram kommuniseres til virksomheten i rådmannens årsbrev til alle ledere. I lederavtalene er det en sjekkliste for viktige oppgaver som skal følges opp, herunder etikk, antikorrupsjon, politiske saker, økonomi, anskaffelser, kvalitet, risikostyring, digitalisering, innovasjon og innbyggerdialog. Rådmannen videredelegerer sin myndighet til kommunalsjefer og direktører, som igjen delegerer til underliggende nivåer.

Et viktig fundament for god internkontroll, og for å forebygge korrupsjon og misligheter, er den etiske standarden hos alle medarbeidere. Som ledd i arbeidet med å implementere *Etisk standard* i organisasjonen har alle medarbeidere med kommunal e-postadresse mottatt korte e-læringsleksjoner relatert til teamene i *etisk standard*. Dette videreføres i 2017. I tillegg satses det fortsatt på utdanning av etikkveiledere og etisk refleksjon.

For å kunne møte fremtidige utfordringer er det utarbeidet en langsiktig driftsanalyse og investeringsplan som gir et samlet grunnlag for analyse av investeringsbehovene i et 20-årsperspektiv. Den tar utgangspunkt i kommunens arealplan, befolkningsprognoser og langsiktige behovsanalyser for skoler, barnehager og omsorg, samt planer for IT, nye bygg, eiendomsbevaring og behov innenfor vann og avløp.

Samfunnsansvar

Bærum kommunes leverandører og partnere skal respektere grunnleggende krav til menneskerettigheter, arbeidsrettigheter og miljø.

Bærum kommune har som mål at etiske krav til leverandører og leverandørkjeder skal ivaretas og følges opp i kontrakter der det vurderes at faren for brudd på grunnleggende krav er stor. Kravene er basert på viktige FN-konvensjoner, ILO-konvensjoner og nasjonale arbeidsmiljølover på produksjonsstedet. Kravene spesifiserer minstestandarder.

Etiske kriterier i finansforvaltningen

Kommunestyret i Bærum har vedtatt at etiske kriterier skal legges til grunn for forvaltningen av forvaltningsfondet og gjennom dette ekskludere:

- Selskaper som ikke følger FNs Global Compact – ti prinsipper for samfunnsansvarlig adferd.
- Tobakksprodusenter.
- Selskaper som selv, eller gjennom enheter de kontrollerer, produserer våpen som ved normal anvendelse bryter med grunnleggende humanitære prinsipper.

Global Compact er FNs initiativ overfor næringslivet, hvor ti prinsipper for samfunnsansvarlig adferd trekkes opp. Selskapene forplikter seg til å støtte opp om disse prinsippene, som omhandler blant annet: menneskerettighetene, avskaffelse av barnearbeid og tvangsarbeid, fjerning av diskriminering, ta miljøansvar og bekjempe korrupsjon.

Ved utgangen av 2016 var 162 selskaper ekskludert fra forvaltningsfondet. Det er en økning sammenlignet med 2015 (38 stk.). KLP kapitalforvaltning som forvalter den globale aksjeforvaltningen, inkluderer i tillegg kullkraft i fondenes etiske kriterier.

Likestilling

Per 31.12.2016 har kommunen 7 368 årsverk, hvorav 5 446 (73,9 prosent) er kvinner og 1 913 (26,1 prosent) er menn. Gjennomsnittsalderen for kvinner er 45,6 år og for menn 43,9 år.

I gruppen tjenesteledere, er nå forskjellen mellom kvinners og menns lønn 3,8 prosent. Den største forskjellen mellom kvinner og menn i kvinners disfavør er gruppen akademikere og mellomledere (hovedtariffavtalens kapittel 5-stillinger), hvor forskjellen er 5,7 prosent. Dette forklares primært med utdannelsesbakgrunn og markedsmessige forhold.

Likestillingsarbeidet i Bærum kommune følger planen som ble politisk vedtatt i 2014.

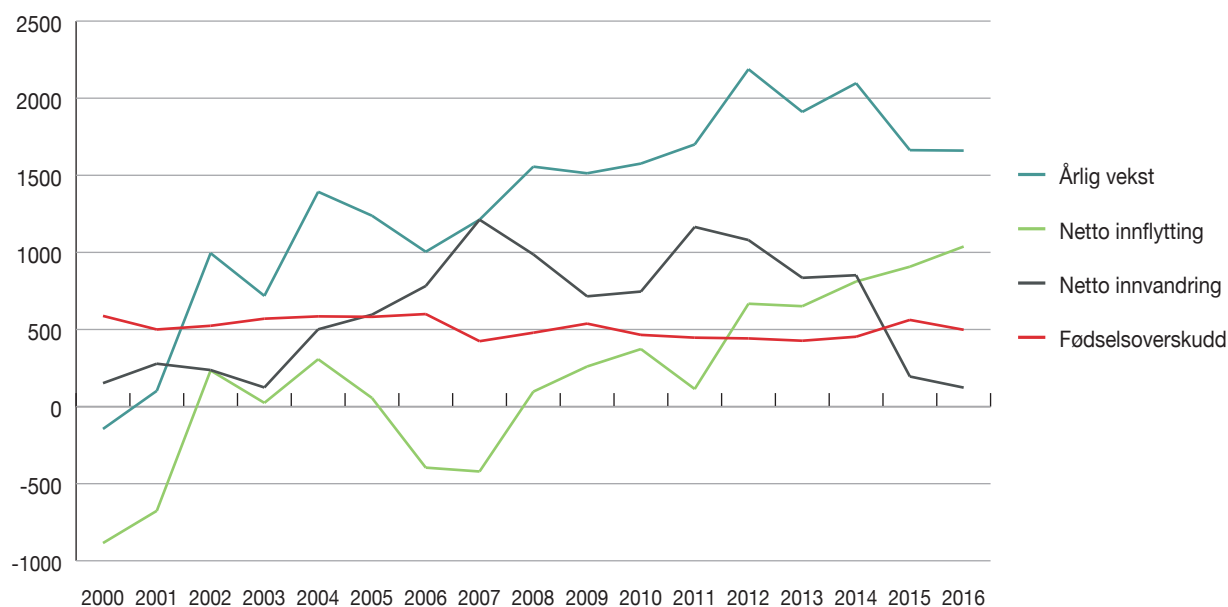
Det vises forøvrig til mer utfyllende informasjon og nøkkeltall om likestilling under kapittel 13 Organisasjon, styring og utvikling.

03 Befolkningsutvikling

I 2016 økte antallet innbyggere med 1 660, og per 1. januar 2017 hadde Bærum en befolkning på 124 008 innbyggere.

Figur 3 viser vekstkomponenter og årlig vekst 2000–2016

Boligbygging i Bærum

Kommuneplanens arealdel legger vekt på å styre fremtidig utbygging til knutepunkter og sentrumsområder langs eksisterende banestrekninger for å kunne redusere behovet for transport med privatbil. En slik styring av fremtidig utbygging er lagt inn i forslag til ny arealplan (Kommuneplan 2017–2035).

I 2016 ble det bygget 623 boliger i Bærum. 424 boliger, eller 68 prosent av boligene, ble bygget innenfor prioriterte knutepunkter med god kollektivdekning. I henhold til regional plan for areal og transport skal 80–90 prosent av utbyggingen finne sted innenfor prioriterte vekstretninger. For Bærum er dette Sandvika, Fornebu og bybåndet (de deler av byggesonen som ligger innenfor gangavstand til jernbanestasjoner).

Cirka 70 prosent av boligene som ble bygget i 2016, var blokkleiligheter.

Gjennomsnittlig boligproduksjon de siste fire årene har ligget på 670 boliger per år.

623 boliger ble bygget i Bærum i 2016.
Foto: Tom Atle Bordevik

Tabell 7 viser boligproduksjon for årene 2005–2016

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Boligproduksjon	339	355	426	538	365	235	444	719	663	700	696	623

04 Klima og miljø

Klimaklok kommune

For å bidra til de nasjonale og internasjonale klimamålene har Bærum igangsatt utviklingsprogrammet *Klimaklok kommune*. Politikerne etablerte i februar 2016 et eget klimapanel, ledet av Jens Ulltveit-Moe, som i oktober ga råd om hvordan Bærum skal oppnå det grønne skiftet. I oppfølgingen av rådene skjer en bred involvering av innbyggere og næringsliv med mer.

2016 og deler av 2017 brukes til å innhente kunnskap og gi Bærums politikere innsikt. Det er gjennomført temamøter for formannskapet og Hovedutvalg for miljø, idrett og kultur om bygg, ressursutnyttelse og transport. *Klimaklok* er organisert som et prosjekt direkte under rådmannen, samtidig som man fastholder at alle kommunes virksomheter har ansvaret for å ivareta miljø og klimahensyn. Rådmannen vil før sommeren 2017 legge frem forslag til en ny klimastrategi for Bærum.

Transport

Kommunen har gjennomført tiltak for å redusere CO₂-utslipp fra den kommunale personbilparken. Utslipp er redusert med fem prosent i 2016 og med 33 prosent i perioden 2009–2016. Kommunestyret har i ny anskaffelsesstrategi vedtatt at kommunen som hovedregel skal anskaffe null-utslippsbiler. I 2016 er det anskaffet 20 elbiler og tre hydrogenbiler, med leveranse i 2017.

Det arbeides for å tilrettelegge for økt bruk av sykkel og gange. En bysykkelordning på Lysaker og Fornebu er igangsatt i 2016, i samarbeid med SmartCity Bærum. Sammen med Trygg Trafikk skal det arbeides for å sikre at Bærum blir en trafiksikker kommune. Det er vedtatt en handlingsplan for sykkel for 2016–2019. Bærum kommune lanserte sammen med Asker en ny kartportal, *Pedaltråkk*, der innbyggere kunne bidra til bedre kunnskapsgrunnlag for videre arbeid med ny sykkelstrategi.

Vann og avløp

Det er vedtatt en ny hovedplan for vannforsyning, avløp og vannmiljø for 2017–2020. Gjenåpning av gamle bekkeløp inngår som kommunens overvannshåndtering. Solbergbekken ble gjenåpnet i 2016 slik at den kan ta overvann ved store regnskyll.

Forurensning og renovasjon

Som et ledd i innføringen av ny renovasjonsordning fra 2017, er renovasjonsforskriften revidert og vedtatt. Nye gebyrforskrifter som ivaretar utsortering av matavfall og beholdere er vedtatt.

Naturforvaltning

I 2015 ble det vedtatt en plan for å redusere de sanitære problemene som grågås, kanadagås og hvitkinn-gås forårsaker. Målinger viser at veksten i hvitkinn-gåsbestanden har avtatt de siste årene. Det antas at kommunenes årlige punktering av egg har gitt ønsket effekt.

Det ble felt totalt 20 elg i Bærum kommune i 2016. Antallet er det laveste på mange år.

Kommunestyret vedtok helårs båndtvang på Lilløya, Storøya og i Nansenparken.

Samarbeidsavtalen med Lilløyplassen naturhus ble fornyet våren 2016. Avtalen gjelder for fem år og gir skoleklasser undervisning om bærekraftig utvikling og bruk av naturområdene i Bærum.

Sandvikselva oppfyller den nasjonale kvalitetsnormen i forhold til vannkvalitet, vassdragsinnngrep, sykdom/parasitter og genetisk integritet. I 2016 ble gytebestandsmålet på 330 kg hunnfisk nådd for elva, og 76 laks og 279 sjørøtt ble registrert fisket. Hamang klekkeri ble fylt opp med ca. 60 liter rogn fra laks og sjørøtt.

Parkdriften har tatt i bruk varmtvannsbekjempelse av ugress i stedet for å bruke kjemikalier. Metoden er ressurskrevende, men gjør at man unngår eksponering og spredning av kjemikalier.

Kommunale bygg

Energi- og miljøkrav er sentrale i kommunens mange byggeprosjekter. Rykkinn skole ble ferdigstilt til skolestart 2016. Skolen er et FutureBuilt-forbildeprosjekt. Det er et passivhus med lavt energiforbruk og lavt klimagassutslipp. Erfaringene videreføres til nye prosjekter, som Nansenparken barnehage, Bekkestua skole og Levre skole. I disse prosjektene er standard energi- og miljøkrav supplert med krav som BREEAM-sertifisering, fossilfri byggeplass og bruk av solceller, slik at kommunen systematisk opparbeider kompetanse og en mer bærekraftig bygningsmasse.

For den eksisterende bygningsmassen har det vært en målsetting å oppnå tre prosent årlig reduksjon i energiforbruket (Energi- og klimaplanen 2013–2017). Målsettingen er så langt ikke nådd, blant annet fordi tradisjonell energieffektivisering har vist seg utilstrekkelig. Leverandør av energioppfølgingssystem er skiftet i 2016. Det jobbes systematisk med kartlegging av arealer og tilhørende energiforbruk for å bidra til at kommunen oppnår en mer energieffektiv bygningsmasse.

I 2016 startet et nytt energieffektiviseringsprosjekt (EPC). Gjennomførte tiltak har hittil bidratt med en reduksjon på nærmere 2 millioner kWh. Full energibesparelse av tiltakene (estimert til 9,5 mill. kWh per år) vil kunne bli realisert med helårseffekt i 2018.

Varmepumper med energibrønner er tatt i bruk ved Solvik bo- og behandlingssenter og Rykkinn skole. Som del av EPC-prosjektene installeres tilsvarende varmpumper på skolene Lesterud, Haug, Eiksmarka, Gullhaug, Haslum, Mølladammen og Blommenholm, samt Lønnås bo- og behandlingssenter, Nadderudhallen og Jar kirke.

Eiendomsdrift gjennomfører et samarbeidsprosjekt med NTNU og Folkehelsekontoret for å redusere kjemikalier og vannbruk i kommunens svømmebassenger. Hensikten er å oppnå både miljøgevinst og økonomisk besparelse.

Energireduserende tiltak i idrettsanlegg er gjennomført. I samarbeid med Bærum idrettsråd tildeles midler til energieffektivisering.

Klimaklok innovasjon

Sommeren 2016 ble toalettene ved Burudvann og Pelvikodden oppgradert med vakuumpoletter drevet av solcellepanel. Det har vært en utfordring å ha tilfredsstillende tilbud ved badeplassene fordi det ikke har vært tilgang til elektrisitet eller avløpsanlegg ved lokalitetene. Med et lukket avløpssystem og gjennom bruk av solenergi gjør toalettet ingen store inngrep på natur og landskap i områder med sårbart terreng og vegetasjon.

Ansatte i Bærum kommune må fra 2016 autorisere papirutskrifter ved printeren. Utskrifter som ikke autoriseres blir ikke produsert, og vil forsvinne fra køen i løpet av natten. På den måten reduseres unødvendige kostnader, vi etterlater et grønnere fotavtrykk fordi papirforbruket går ned og kommunen får mindre papiravfall. Det anslås at det årlige papirforbruket er redusert med omlag 20 prosent. Som en ekstra bonus forhindrer vi samtidig at eventuell sensitiv informasjon blir liggende tilgjengelig for andre enn mottakeren, samt at brukeren kan hente utskriften på den skriver som er nærmest der man befinner seg.

Nye Rykkinn skole åpnet i 2016. Det er et passivhus med lavt energiforbruk og lavt klimagassutslipp. Foto: FutureBuilt

05 Den økonomiske utviklingen

Årsberetningen i kapittel 2 har fokus på 2016. Dette kapittelet beskriver også trender og gir mer utfyllende informasjon om de ulike delene av regnskapet. Hvis ikke noe annet er nevnt, er det brukt faste 2016-kroner for å vise realverdien i sammenligningen over år. Konsumprisindeksen (KPI) er lagt til grunn for prisjusteringen. For 2016 er KPI 3,6 prosent.

Nøkkeltall – sunn økonomi

Tabell 8 viser hovedoversikten for driftsregnskapet i perioden 2012–2016

	Regnskap	Regnskap	Regnskap	Regnskap	Regnskap	Gjennom-	Måltall
	2012	2013	2014	2015	2016	snitt	
Resultatgrad	6,6 %	5,9 %	2,6 %	4,7 %	8,7 %	5,7 %	4 %
Bufferfondet	363	300	266	297	429	331	100
Egenkapitalfinansiering	26 %	47 %	67 %	52 %	49 %	48 %	50 %
Likviditetsreserve	878	884	581	727	1 185	851	300

Nøkkeltallene for sunn økonomi skal indikere hvorvidt kommunens samlede økonomi på sikt utvikler seg i riktig retning, og sier noe om kommunens handlefrihet i kommende år. Oppnåelse av målkravene skal gi rom for nødvendige investeringer fremover og gjøre kommunen robust i forhold til fremtidige økonomiske svingninger.

Det viktigste måltallet i kommuneøkonomien er netto driftsresultat. Et godt netto driftsresultat (resultatgraden) vil medvirke til at målkravet for de andre nøkkeltallene også kan oppnås. Med unntak av 2014 har resultatgraden vært innenfor målkravene i hele femårsperioden. Rådmannen mener at resultatgraden

også de neste årene minst bør innfri anbefalt nivå (fire prosent) for å kunne finansiere det økte investeringsbehovet uten at gjelden øker for mye.

Egenkapitalfinansieringen har frem til 2014 vært under målkravet. På grunn av strammere innlånspraksis ble egenkapitalfinansieringen av de ikke-rentable investeringene høy i 2014. I 2015 og 2016 er målet nådd. Dette måltallet må sees over flere år, og gjennomsnittlig egenkapitalfinansiering de siste fem årene har vært 48 prosent.

Driftsregnskapet

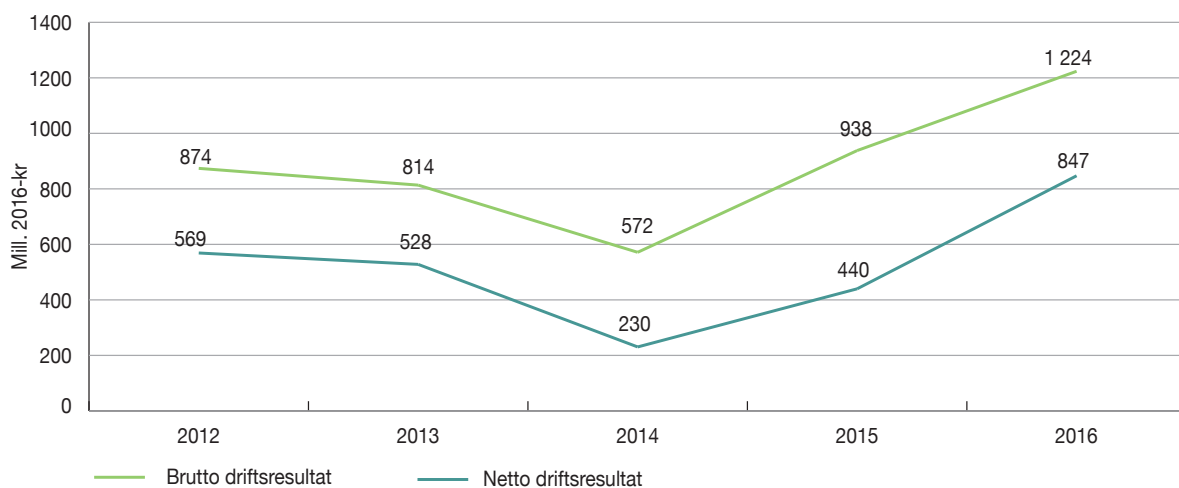
Tabell 9 viser hovedoversikten for driftsregnskapet i perioden 2012–2016

Mill. 2016-kr	2012	2013	2014	2015	2016
Skatteinntekter	-4 683,4	-4 841,6	-4 966,9	-5 183,0	-5 817,0
Rammetilskudd	-1 671,0	-1 701,1	-1 779,9	-1 738,1	-1 435,6
Andre sentrale inntekter	-409,4	-388,2	-285,0	-293,2	-348,1
Driftsinntekter i sektorene	-1 947,1	-2 084,2	-2 085,7	-2 192,6	-2 224,6
Sum driftsinntekter	-8 711,0	-9 015,2	-9 117,5	-9 406,9	-9 825,2
Driftsutgifter sektorene	7 837,1	8 201,6	8 546,0	8 468,8	8 601,5
Brutto driftsresultat (korrigert for avskrivninger)	-873,9	-813,5	-571,5	-938,0	-1 223,7
Renteinntekter	-104,0	-90,3	-93,0	-65,8	-54,9
Avkastning forvaltningsfondet (BKFF)	-187,6	-231,5	-159,0	-16,8	-131,6
Renteutgifter	270,0	239,9	236,0	209,5	190,4
Avdrag	326,4	367,5	357,0	371,2	372,5
Netto finansutgifter	304,9	285,6	341,1	498,2	376,5
Netto driftsresultat	-569,0	-527,9	-230,5	-439,9	-847,2

For å kunne sammenligne med tidligere år har rådmannen i sin årsrapport valgt å rapportere i samsvar med de taloppstillinger som er benyttet i kommunens økonomiske styringsdokumenter. Dette innebærer en noe annerledes gruppering av tallene enn det som er lagt til grunn i de obligatoriske regnskapsoversiktene i regnskapsforskriften. Disse oversiktene er imidlertid tatt inn i det trykte regnskapet, som behandles samtidig med årsrapporten. Den viktigste forskjellen mellom tabellene i årsrapporten og regnskapsrapportene er føringen av avskrivninger, noe som gir avvik mellom brutto driftsresultat i årsrapporten og årsregnskapet. Netto driftsresultat vil være det samme.

Brutto og netto driftsresultat

Figur 4 viser utviklingen i brutto og netto driftsresultat i perioden 2012–2016

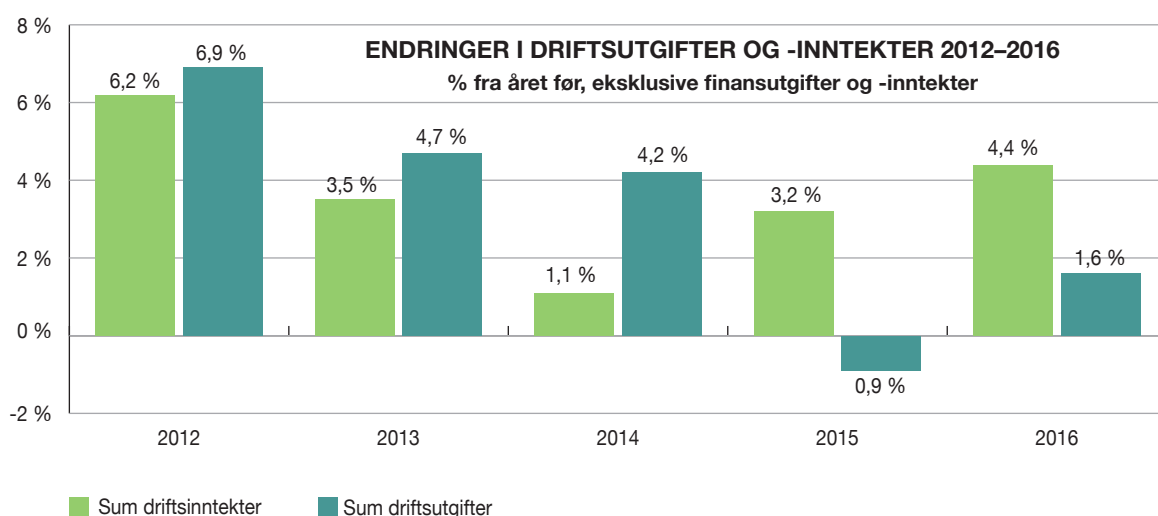
05 Den økonomiske utviklingen

Utviklingen i brutto og netto driftsresultat påvirkes av flere forhold, men lønnsutviklingen, endringer i skatteinntekter og avkastningen i forvaltningsfondet er sentrale størrelser. Lønnsutgiftene utgjør om lag 66 prosent av kommunens samlede driftsutgifter og skatteinntektene 55 prosent (60 prosent i 2016) av sum

driftsinntekter. Skatteinntekten i 2016 ble, grunnet ekstraordinære forhold, veldig god, og sammen med lav lønnsvekst gav dette en kraftig vekst i brutto driftsresultat fra 2015. Dette gir sammen med den gode avkastning fra forvaltningsfondet en tilsvarende vekst i netto driftsresultat.

Utviklingen i driftsutgifter og driftsinntekter

Figur 5 illustrerer årlig realvekst i perioden 2012–2016 i de samlede driftsutgiftene og driftsinntektene

Fra 2012 til og med 2014 har trenden vært at driftsutgiftene har økt mer enn driftsinntektene. Høy vekst i lønns- og pensjonsutgifter i tillegg til moderat skatteinntang er de viktigste forklaringene. I tillegg vil statlige føringer påvirke utgiftene, som innføringen av samhandlingsreformen som trådte i kraft i 2012 og gav noe høyere vekst både på inntekts- og utgiftssiden dette året. Samhandlingsreformen ble avsluttet i 2015 og påvirker både utgifts- og inntektssiden med cirka 130 mill. Den gode skatteinntangen i 2016 gir utslag i høy inntektsvekst. Lavere lønnsoppgjør og gjennomførte innsparingstiltak har påvirket utviklingen i driftsutgiftene.

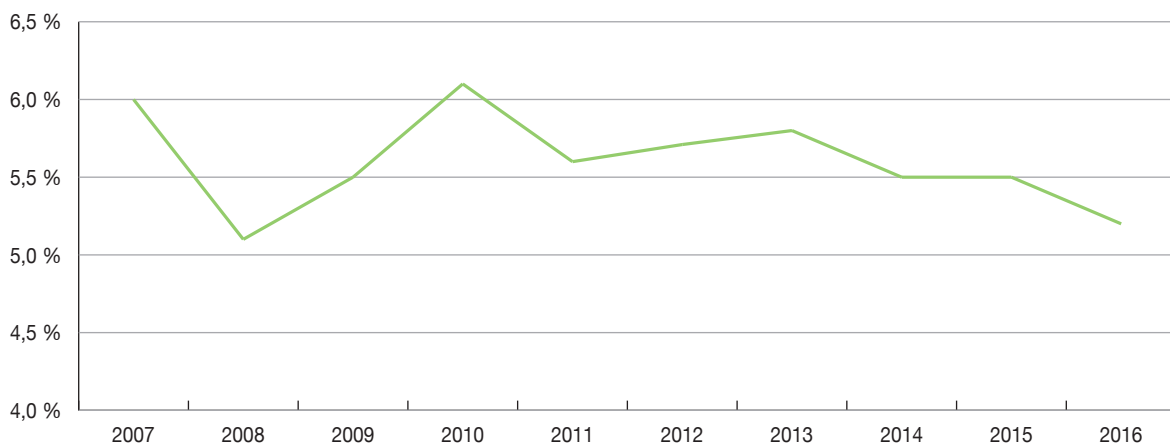
Eksterne finansutgifter og finansinntekter

Finansutgifter og finansinntekter utgjør den viktige forskjellen mellom netto og brutto driftsresultat. Driftsregnskapets finansposter består i hovedsak av renteinntekter, renteutgifter og avdrag, samt gevinst og tap knyttet til forvaltningsfondet. Noen hovedtall:

- Ordinære netto renteutgifter for året utgjorde 190 mill.
- Avdrag i driftsregnskapet utgjorde 371 mill. i 2016. Ordinære avdrag på formidlingslån i investeringsregnskapet utgjorde 52 mill. Totalt 423 mill.
- Avkastningen fra forvaltningsfondet var 128 mill. (5,6 prosent) i 2016. Det er betydelig høyere enn budsjettet på 85 mill. Resultatet inkluderer fondets driftsutgifter på 4 mill.

Fortsatt lave renteutgifter, sammen med en god avkastning i forvaltningsfondet, har ført til lavere samlede netto finansutgifter enn i 2015.

Figur 6 viser netto finansutgifter (uten avkastningen fra forvaltningsfondet) sammenlignet med sum driftsinntekter, i perioden 2007–2016.

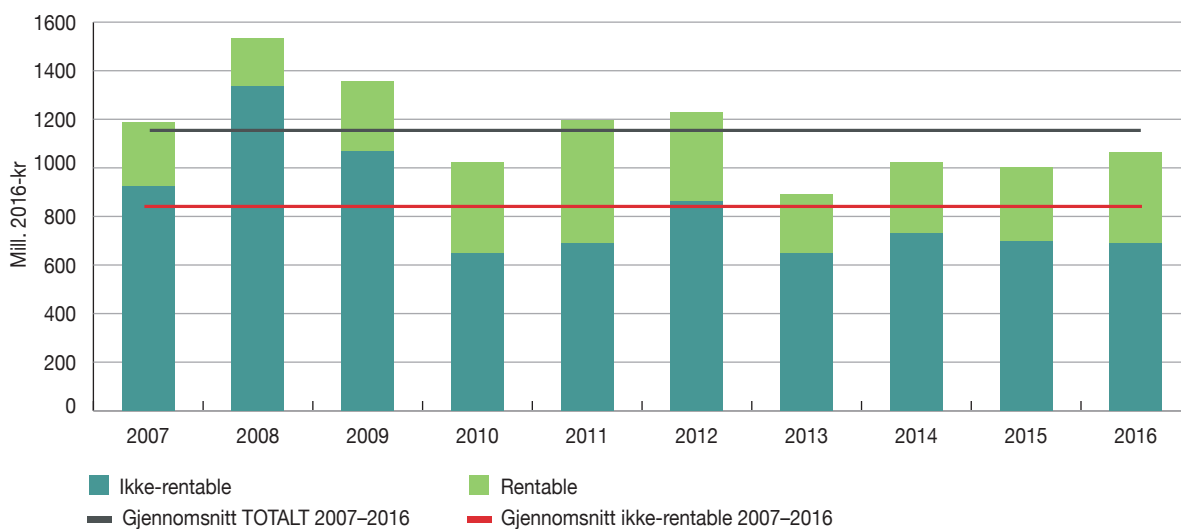

Figuren viser hvor stor del av de samlede driftsinntektene som går med til å dekke finansutgiftene. Netto finansutgifter består av renter og avdrag. Den største usikkerheten er rentenivået. Lav rente har bidratt til at finansutgiftenes andel av sum driftsinntekter er blitt holdt nede. På bakgrunn av investeringsaktiviteten

som legges til grunn i Langsiktig driftsanalyse og investeringsplan (LDIP) 2018–2037 og en forventning om høyere renter, er det sannsynlig at en stadig større andel av inntektene fremover vil gå med til å dekke finansutgifter.

Investeringsregnskapet

Figur 7 viser investeringsaktiviteten i perioden 2007–2016 fordelt på ikke-rentable og rentable investeringer

- Investeringsaktiviteten har variert mellom 893 og 1 536 mill. de siste ti årene.
- Gjennomsnittet for de samlede investeringene har vært i underkant av 1,2 mrd.
- Gjennomsnittet for de ikke-rentable investeringene har vært om lag 830 mill.
- Årene 2007–2009 skiller seg ut på grunn av

- utbyggingen av sosial infrastruktur på Fornebu fase 1 og utbyggingen av Mariehaven bo- og behandlingssenter.
- Store investeringer i skoler i hele perioden.
- Store investeringer i barnehager i perioden 2007 til 2011 som effekt av innføringen av barnehagereformen.

05 Den økonomiske utviklingen

- Utbyggingen av Bærum idrettspark ble i hovedsak gjennomført i perioden 2011–2013.
- I 2016:
 - Utvidelse av Stabekk og Ramstad skole.
 - Høy aktivitet i forhold til formuesbevaring og oppgradering (inkludert Enøk-tiltak) av kommunens bygningsmasse.
 - Nye Kadettangen og Elvepromenaden.
 - På VAR-området er det investert for om lag 170 mill. og innen omsorgs- og velferdsboliger for over 200 mill.
- De selvfinansierende (rentable) investeringene til vann, avløp og renovasjon og omsorgs- og velferdsboliger har variert mellom 12,6 og 42,0 prosent av de samlede investeringene de ti siste årene. I 2016

utgjorde de rentable investeringene i overkant av 35 prosent.

Balansen

- Bærum kommune har god likviditet. Arbeidskapitalen er 2,1 mrd., og både likviditetsreserve og likviditetsgrad ligger over måltallene.
- Samlede fondsmidler økte med 442 mill. i 2016, som følge av godt netto driftsresultat og økt reserve av midler avsatt for utlån.
- Høy avkastning i forvaltningsfondet for året (128 mill.) har økt fondet med om lag 90 mill.
- Samlet lånegjeld utgjorde 7 054 mill. per 31.12.2016, en nedgang på 310 mill. fra 2015.

Likviditet

Tabell 10 viser utviklingen i arbeidskapitalen og likviditetsreserven i perioden 2012–2016

Mill. 2016-kr	2012	2013	2014	2015	2016
Arbeidskapital ¹⁾	1 605,8	1 974,3	1 388,9	1 866,6	2 111,7
Likviditetsreserve ²⁾	878,5	884,0	580,8	727,2	1 184,8
Likviditetsgrad ³⁾	1,4	1,7	1,5	1,7	1,9

1) Arbeidskapital er differansen mellom omløpsmidler og kortsiktig gjeld.

2) Likviditetsreserve er definert som arbeidskapitalen fratrasket bundne fondsmidler, ubrukte lånemidler og premieavvik på pensjon, og tillagt avsetninger til påløpte feriepenges. Forvaltningsfondet holdes utenfor.

3) Likviditetsgrad = (omløpsmidler – ubrukte lån – bundne fond – premieavvik på pensjon)/(kortsiktig gjeld – påløpte feriepenges).

Den finansielle situasjonen ble ytterligere bedret i 2016. Som vist i tabellen, er arbeidskapitalen positiv og utgjør 2,1 mrd. Det viser at det er tilstrekkelig omløpsmidler til å dekke den regnskapsførte kortsiktige gjelden i balansen. Det vil også gjelde dersom det ble tatt hensyn til sertifikatlån, som i tråd med regnskapsforskriften er klassifisert som langsiktig gjeld. Forvaltningsfondet er her trukket ut, men representerer regnskapsmessig sett en ekstra buffer.

Likviditetsreserven er ett av kommunens måltall, der målkravet er minimum 300 mill. Likviditetsreserven er beregnet til 1 185 mill. per 31.12.2016.

Likviditetsgraden er et annet mål for kommunens evne til å betjene sine kortsiktige forpliktelser. Den bør være større enn 1, og var 1,9 i 2016.

Fondsmidler

Tabell 11 viser utviklingen i kommunens fondsmidler i perioden 2012–2016

Mill. 2016-kr	2012	2013	2014	2015	2016
Sum fond	3 975,4	4 281,3	4 006,2	4 147,8	4 589,6

Samlede fondsmidler utgjorde 4 590 mill. ved utgangen av 2016, som er 442 mill. høyere enn i 2015. Følgende kan bemerkes:

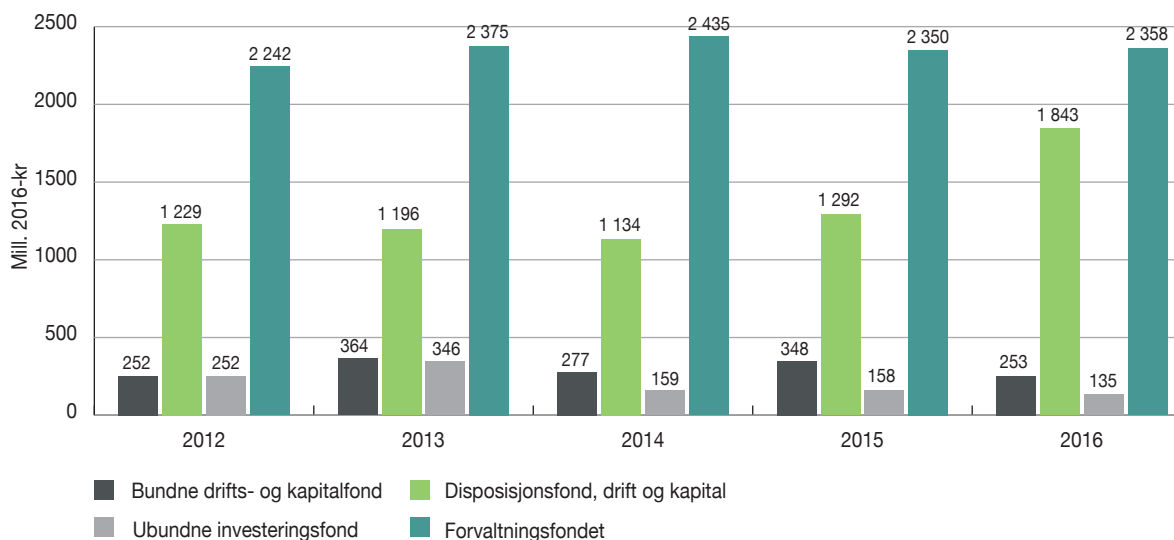
- Disposisjonsfond som er styrket med 552 mill. gjennom høy resultatgrad, mens bundne drifts- og investeringsfond er redusert med 95 mill. fra 2015.
- Forvaltningsfondet økte med 8 mill. i 2016 etter justering for faktisk inflasjon på 3,6 prosent. Fondets avkastning ble bedre enn budsjettet, men den reelle

veksten er langt lavere som følge av høy inflasjon.

- Det fritt disponible bufferfondet utgjør 429 mill.
- Pensjonsfondet (under disposisjonsfond drift) er bygget opp over de senere år med referanse i KST-sak 82/12 og utgjør 538 mill.

Fondsmidlene utgjør et volum som tilsvarer 47 prosent av årets driftsinntekter. Nivået har vært relativt stabilt de siste fem årene.

Figur 8 viser utviklingen i kommunens fondsmidler i perioden 2012–2016

Figuren viser sammensetningen av fondsmidlene, med forvaltningsfondet skilt ut for seg.

Forvaltningsfondet er dominerende i kommunens fondsbeholdning. Resultatene for fondet er omtalt kort i årsberetningen i dette dokumentet, samt mer utførlig i Finansrapport 2016. I mange analyser er det nødvendig å holde disse midlene utenfor, for å få frem et bilde

av den løpende økonomiske situasjonen. Det skyldes at midlene er avsatt for langsiktig forvaltning, og det er forutsatt at realverdien skal opprettholdes. Årets resultat i form av gevinst eller tap føres mot fondet. Det er kun den budsjetterte realavkastningen som tas ut hvert år. Fondet er satt bort til forvaltning for å generere videre avkastning.

Lånegjelden

Tabell 12 viser utvikling i kommunens lånegjeld i perioden 2012–2016

Mill. 2016-kr	2012	2013	2014	2015	2016
Sum lånegjeld	7 200,3	7 438,2	7 102,3	7 363,5	7 053,9
Ikke rentable ¹⁾	4 161,4	4 118,2	4 062,8	4 027,9	3 792,8
Rentable, vann/avløp/renovasjon og boliger	2 223,3	2 375,1	2 127,0	2 295,0	2 287,2
Rentable, øvrige ²⁾	815,6	944,9	912,5	1 040,6	973,9

1) Lån til ikke-rentable investeringer, der finansutgiftene må dekkes av egne midler (salgsinntekter, drifts- og fondsmidler)

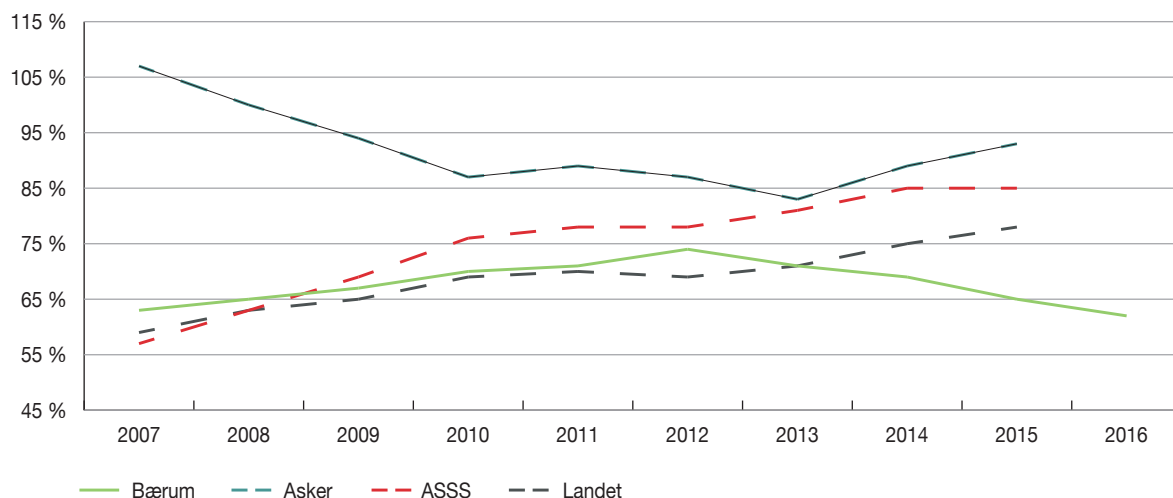
2) Lån til rentable formål er lån der renter og avdrag dekkes av brukere, f.eks. via husleie, gebyrer og avgifter. Kategorien «øvrige» er primært husbanklån til videreformidling. Låntakerne betaler lånekostnadene. I tillegg er et eldre pensjonslån tatt med i denne kategorien.

Samlet lånegjeld har blitt redusert med 2 prosent i perioden 2012 til 2016. Dette skyldes at gjelden til ikke-rentable investeringer har blitt redusert med 8,9

prosent i samme periode. Gjelden til rentable formål har vokst med 7 prosent og veksten i formidlingslån har vært betydelig.

05 Den økonomiske utviklingen

Figur 9 viser netto lånegjeld sammenlignet med sum driftsinntekter, i perioden 2007–2016

Gjeldsgrad brukes som mål på gjeldsbelastningen, og nivået for 2016 var tilbake på nivået for 2007, jamfør figuren. Gjeldsgraden er beregnet ved netto lånegjeld (der lån til videreformidling og ubenyttede lånemidler er holdt utenom) i prosent av driftsinntektene. Trenden har vært fallende de siste fire årene grunnet en positiv

utvikling i driftsinntektene sammenlignet med utviklingen i netto lånegjeld. Gjeldsgraden ventes å vende oppover igjen, og med investeringstakten som ligger til grunn for Langsiktig driftsanalyse og investeringsplan (LDIP) 2018–2037, vil gjeldsgraden periodevis kunne komme opp mot 100 prosent.

Tabell 13 viser sum lånegjeld og netto lånegjeld per innbygger i perioden 2012–2016

Mill. 2016-kr	2012	2013	2014	2015	2016
Sum lånegjeld, per innbygger	61 711	62 723	58 850	60 185	56 891
Netto lånegjeld, per innbygger ¹⁾	55 046	53 381	51 679	49 918	48 562

1) Ved beregning av netto lånegjeld er lån til videreformidling og ubenyttede lånemidler holdt utenom.

Kommunens lånegjeld tilsvarer en gjeld på cirka 57 000 kroner per innbygger i 2016. Av dette utgjør den ikke rentable gjelden cirka 31 000 kroner (54 prosent).

Hoveddelen av lånegjelden er serielån som avdras over investeringsenes løpetid, men kortere lån som må refinansieres ved forfall inngår også i porteføljen. Lån som skal refinansieres innen ett år utgjorde 530 mill. ved utgangen av 2016. Det vises til Finansrapport 2016 og noter i Regnskap 2016 for ytterligere informasjon og omtale av gjeldsporteføljen.

Utlån

De samlede utlånene utgjorde 878 mill. ved utgangen av 2016, en økning på 73 mill. fra 2015. Videre utlån av husbankmidler til boligformål (startlån m.v.) utgjør hoveddelen med 854 mill.

06 Grunnskoleopplæring

Alle elever i Bærum skal få maksimalt faglig og personlig utbytte av sin skolegang. Bærumsskolen skal være en inspirerende foregangsskole med fokus på langsiktig og systematisk utviklingsarbeid.

Viktige resultater og innsatser i 2016

- Pilotprosjektet *Digital skolehverdag 1:1* er en satsing med nettbrett for en skolehverdag med relevans til samfunn og arbeidsliv og som gir økt mulighet for tilpasset opplæring i fellesskapet. I 2016 deltok 15 skoler med til sammen 6 000 elever. Det ble også utarbeidet en gevinst- og resultatanalyse samt iverksatt følgeforskning.
- Programmering som valgfag ved fire ungdomsskoler. Ti barneskoler startet *Kidsa koder*.
- Programmet *Trygg skolehverdag* ble utviklet i 2016 for alle skoler, med tryggekontakt med ombudsrolle, miljølærer på barne- og ungdomsskolene og kommunal satsing på kompetanseheving og felles planverk. Fire skoler ble del av det nasjonale læringsmiljøprosjektet. Innsatsen for robust psykisk helse er en viktig del av *Trygg skolehverdag*.
- Tilpasset undervisning i fellesskapet førte til en nedgang i andel elever med spesialundervisning fra 7,2 prosent i 2015 til 6,4 prosent i 2016.
- Det er gjennomført videreutdanning og kompetanseheving for lærere og ledere, blant annet som styrker tilpasset opplæring for elever med høyt læringspotensial.

- Nye Rykkinn skole ble åpnet høsten 2016.
- Skolebehovsanalysen ble lagt frem og besluttet.

Utfordringer fremover

- Følge opp resultat fra følgeforskning og gevinstrapport om *Digital skolehverdag 1:1*, med vekt på nye arbeidsformer, tilpasset opplæring og økt læringsutbytte.
- Trygg-satsing: Måltrettet innsats for aktivt anti-mobbearbeid og inkluderende oppvekstmiljø i samarbeid med barnehagesektoren og øvrige tjenester for barn og unge.
- Legge grunnlag for en utvidet normalitetsforståelse ved at flere elever får sin undervisning i fellesskapet.
- Fokus på barn og unges psykiske helse for å sikre nødvendig robusthet for aktiv deltakelse i et samfunn i stadig forandring.
- Imøtekomme elevtallsveksten med økt skolekapasitet til riktig tid og med en profil i tråd med fremtidens skole, flerbruksbehov og kommunens investeringsplan.

Tabell 14 viser nøkkeltall for Grunnskole

Grunnskole	2014	2015	2016
Elevtall, barnetrinnet	11 221	11 416	11 566
Elevtall, ungdomstrinnet	4 487	4 502	4 575
Elever	15 708	15 918	16 141
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 1.–4. trinn	20,3	18,8	18,7
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 5.–7. trinn	20,8	20,5	20,8
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 8.–10. trinn	22,5	22,7	23,3
Andel elever med spesialundervisning, 1.–10. trinn	7,1 %	7,2 %	6,4 %
Grunnskolepoeng	43,3	43,6	44,0
Andel elever som mobbes (7. trinn/10. trinn)	4,2 %/4,0 %	3,7 %/3,7 %	4,3 %/3,8 %*
Spesialskole og alternative skoler	2014	2015	2016
Elever ved Haug skole og ressurscenter ¹⁾	98 (6)	101 (6)	111 (7)
Elever ved Glassverket	8	8	9
Elever ved Sandviksbukta	8	8	9
Elever ved Skarva	11	11	10
Elever ved Stanga	2	2	1
Voksenopplæringen	2014	2015	2016
Andel deltakere i voksenopplæring på grunnskolens område	177	174	174
Skolefritidsordningen	2014	2015	2016
Andel elever i SFO	89,7 %	88,2 %	86,9 %
Kulturskole	2014	2015	2016
Elevplasser i musikk- og kulturskolen	1 799	1 662	1 659

¹⁾ Tall i parentes er elever fra andre kommuner.

* Rekkefølgen på spørsmålene om mobbing er endret i undersøkelsen fra 2016. Det innebærer at tallene fra 2016 ikke er sammenliknbare med tidligere år (Skoleporten, 2017).

07 Barnehage

Barnehagene skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barns behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling.

Viktige resultater og innsatser i 2016

- 14 barnehager deltar i realfagsstrategien *Tett på realfag*, i regi av Utdanningsdirektoratet og i samarbeid med skole.
- Alle barnehager har en handlingsplan mot mobbing. Eikelia barnehage har med foreldreinnsett bygget *Vennetrappen*. I Rykkinn-området har åtte barnehager i felleskap arrangert konsert i Byparken med tema mobbing.
- I 2016 ble retten til barnehageplass utvidet til å gjelde barn som fyller ett år senest i oktober. Alle barn med rett til barnehageplass fikk tilbud om barnehageplass i god tid før oppstart av nytt barnehageår.
- To nye private barnehager, Child Planet Fornebu og Fjordveien, ble etablert/utvidet.
- Flere barnehager har deltatt i forskningsprosjekt, blant annet om barns språkutvikling gjennomført av UiO. Et annet forskningsprosjekt handler om å utvikle *utdanningsbarnehager*, i samarbeid med HiOA og med støtte fra Norsk forskningsråd.
- 17 medarbeidere i bærumsbarnehagene ble ferdig utdannet til barnehagelærere.
- Kvalitetsplan for barnehager vedtatt.

Utfordringer fremover

- Arbeidet med oppfølging av barnehagemeldingen og satsingsområdene krever målrettet innsats av alle i barnehagesektoren. Gjennom den årlige ståstedsanalysen er det en ambisjon å få tilbakemeldinger fra foreldre og barn på arbeidet.
- Endrede bestemmelser om antall rettighetsbarn både i 2016 og i 2017 gir ekstra utfordringer for å nå kravene til optimalisert drift og tilpasset kapasitet til lokale behov.
- Nye rammebetingelser krever endret leder- og samarbeidsstruktur.
- Veiledningssenteret for barnehagene krever tett samarbeid mellom PP-tjenesten og Barnehagekontoret for å finne løsninger som gir et best mulig helhetlig tiltak for det enkelte barn.
- Mer arealeffektive barnehagebygg krever nytenkning om barnehagedrift for å opprettholde ønsket kvalitet.

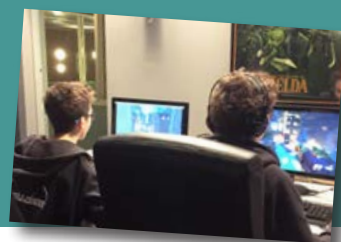
Tabell 15 viser nøkkeltall for Barnehage

Antall barnehageplasser	2014	2015	2016
Kommunale barnehageplasser	3 633	3 506	3 356
Private barnehageplasser	3 859	4 084	4 190
Barnehageplasser i åpne barnehager	53	53	48
Barnehageplasser i Bærum kommune	7 545	7 643	7 594
Bærumsbarn med barnehageplass i andre kommuner:			
- Vår	277	225	230
- Høst	206	171	151
Barn fra andre kommuner med barnehageplass i Bærum:			
- Vår	135	150	177
- Høst	149	152	170
Barn med særskilte behov i barnehage	516	572	522
Minoritetsspråklige barn i barnehage	1 157	1 247	1 215

Antall bærumsbarn med barnehageplass delt på folketall 1–5 år (dekningsgrad)	91,8 %	93,7 %	93,5 %
--	--------	--------	--------

Nøkkeltallene bygger på rapportering til SSB per 15.12.16. Nye plasser åpnet etter denne datoen er ikke med.

08 Barne- og ungdomstjenester

Barne- og ungdomstjenestenes ambisjon er å fremme inkludering, medvirkning og mestring. Tidlig innsats og tverrfaglige tjenester gir mer innenforskap og mindre sosialt utenforskap.

Viktige resultater og innsatser i 2016

- Barn og unges rett til medbestemmelse er blitt styrket i kommunes plandokumenter, i utformingen av tjenestetilbud og i vedtak som omhandler det enkelte barn.
- *Utsett!* er et foreldrerettet rusforebyggende tiltak som er implementert i ungdomsskolene på alle trinn.
- Spillhuset ARENA er etablert som et tiltak for unge som står i fare for å falle ut, eller har falt ut av skolen og isolerer seg. Mentorordningen for ungdom og familier i risikozonen for å havne utenfor samfunnet, har vært operativ siden mai.
- MST-CAN er et nytt familietiltak som skal hjelpe familier med høy problembelastning.
- Undervisning i *Psykologisk førstehjelp* har vist seg som en nyttig metode for å redusere stress hos barn og unge.
- PPT har spilt en viktig rolle i arbeidet med å redusere spesialundervisning, og 929 saker ble avsluttet i 2016.
- Ventelisten for effektivering av vedtak om avlastning i institusjon har gått ned, og døgnprisen er redusert.
- Tidlig innsatsteam er etablert for flere målgrupper, blant annet enslige mindreårige flyktninger.

Utfordringer fremover

- Det er viktig å identifisere barn og unge i risiko som trenger en ekstra innsats på helsestasjonen, i barnehagen, skolen og fritidssektoren. Barn, unge og foreldre må vite hvilken hjelp som finnes og hvor hjelpen kan fås.
- Tilbudet til barn og unge med psykiske lidelser som gjør at de ikke kan bo hjemme, må sikres.
- Fortsette arbeidet med å styrke systematisk samarbeid mellom tjenester internt og eksternt.
- Tjenestene må til enhver tid tilpasses det antall enslige mindreårige som ankommer kommunen.
- I saker hvor barnevernstjenesten mottar mange meldinger, skal tjenesten ha rutiner for å fange opp risikofaktorer og involvere andre tjenester der meldingen ikke fører til tiltak i barnevernet.
- Gi flere vedtak om avlastning og støttekontakt i gruppe. Dette for å redusere ensomhet, styrke sosial kompetanse og gi gode mestringsopplevelser.
- Behov for økt kapasitet på omsorgsboliger.

Tabell 16 viser nøkkeltall for Barne- og ungdomstjenester

Barnevern	2014	2015	2016
Nye meldinger til barnevernet	736	759	845
Nye undersøkelser	552	651	737
Avsluttede undersøkelser	535	643	739
Hjelpetiltak i hjemmet	293	248	242
Plassering utenfor hjemmet	206	223	241
- herav saker med omsorgsovertakelse	105	115	111
Akuttvedtak	30	45	35
Saker til fylkesnemnd og rettssaker	31	31	33
Antall brukere med støttekontakt	463	459	420
Helsetjenester barn og unge			
Akutthjelpen, antall henviste familier	111	101	97
Antall brukere psykisk helse	807	747	1 156
Antall brukere fysio- og ergoterapi	913	900	1 008
Antall plasser barneboliger og avlastningshjem	32	31	31
Kjøp av eksterne plasser (ressurskrevende brukere barn og unge)	3	6	6
Antall brukere individuell avlastning	278	266	252
Antall nyhenvisninger PP-tjenesten	529	511	484
Antall brukere Utekontakten (enkelt oppfølging av ungdom)	183	203	196

Pleie og omsorg

Pleie- og omsorgstjenestene skal møte behov for tjenester med innsats som bidrar til mestring og selvhjelpenhet. Målet er at alle skal få det tilbudet de har behov for, når behovet oppstår.

Viktige resultater og innsatser i 2016

- Det er installert nye pasientvarslingssystemer i tre bo- og behandlingssentre og i én omsorgsbolig. Systemene bidrar til økt kvalitet for beboerne og reduserer samtidig behovet for nattevakter.
- Middagsserveringen er flyttet til klokken 16.00 ved de fleste bo- og behandlingssentrene.
- Hospice Stabekk er utvidet fra 11 til 22 pasientrom, alle med tilhørende pårønderom, og er nå landets største hospice.
- *Brobyggingsprosjektet* involverer mennesker med utviklingshemming og deres familier for å skape helhetlige livsløp fra spedbarn, barne- og ungdomsår til voksen.
- Seks små ressurskrevende enheter til mennesker med utviklingshemming er avviklet ved at enhetene er bygget om eller erstattet av større enheter. Erfaringene har i stor grad vært positive.
- Hverdagsmestring og mer selvbestemmelse er innført som arbeidsmetode i hjemmebaserte tjenester. Forebygging gjennom hverdagsrehabilitering er implementert i tre av fire distrikter. Endret tildelingspraksis legger vekt på å få frem brukernes mestringspotensiale.

Utfordringer fremover

- I årene som kommer, endres demografien, og behovet for tjenester innen bistand og omsorg vil øke. Det medfører økte krav til styring og ressursutnyttelse i tjenestene, og det vil være behov for en klarere avgrensning av hva som skal være kommunale oppgaver.
- Arbeidet med å redusere behovet for kommunale tjenester må videreføres, blant annet gjennom å prioritere tildelingspraksis og arbeidsmetoder som vektlegger brukernes egen mestring og selvhjelpenhet.
- Bruk av velferdsteknologi på områder hvor det kan oppnås forbedret kvalitet og effektiviseringsgevinster må økes.
- Gjennom *Unikt*-konseptet vil brukermedvirkning og dialog styrkes og utvikles. Sammen med brukere og pårørende skal ledelse og ansatte ved hvert sykehjem sørge for felles tiltak som bidrar til økt trivsel og livskvalitet.

Tabell 17 viser nøkkeltall for Pleie og omsorg

Tjenester i institusjon og boform med heldøgns pleie og omsorg	Antall personer mottatt tjeneste			Antall plasser		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016
Langtidsopphold i bo- og behandlingssenter	1 072	1 096	1 091	774	780	779
Tidsbegrenset opphold i bo- og behandlingssenter	850	815	877	127	127	138
Tidsbegrenset opphold Altea (rehabilitering)	205	203	205	23	23	30
Tidsbegrenset opphold rehabilitering	186	193	162	22	22	22
Mottaksplasser	571	556	408	18	10	10
Akutt-/krise-/legevaktplasser i bo- og behandlingssenter	196	273	555	5	15	15
Trygghetsplasser i bo- og behandlingssenter	250	198	152	9	9	9
Dagopphold i bo- og behandlingssenter	399	419	427	108	108	118
Dagopphold rehabilitering	72	75	76	10	10	10

Tjenester til hjemmeboende	Antall personer som har mottatt tjenester		
	2014	2015	2016
Omsorgsboliger	516	551	¹⁾
Praktisk bistand	2 051	1 986	1 982
Hjemmesykepleie	3 506	3 521	3 565
Trygghetsalarm	2 080	2 082	2 095
Støttekontakt	581	560	504
Brukerstyrt personlig assistanse	108	124	141
Omsorgslønn	207	259	302
Avlastning demente	153	188	172

¹⁾ Grunnet endring av tjenestetypen bolig med service til omsorgsbolig og flytting fra små til større enheter, er datagrunnlaget for 2016 usikkert og tallet er derfor ikke oppgitt i tabellen.

10 Helse og sosial

Tjenestene ivaretar innbyggernes behov for helse- og sosialtjenester og retter seg mot hele befolkningen og spesielle målgrupper.

Viktige resultater og innsatser i 2016

- Ventelisten til velferdsboligene er betydelig redusert, fra 43 husstander i utgangen av 2015 til 16 husstander i 2016.
- Nav kan vise til gode resultater for bosatte flyktninger fem år etter endt introduksjonsprogram. Kun to flyktninger bosatt i 2008, 13 bosatt i 2009, og 11 bosatt i 2010 mottok økonomisk sosialhjelp.
- I tråd med målsettingen ble 301 flyktninger bosatt, og enhetskostnadene ble redusert.
- NAV har gode resultater for aktivitetsplikt for ungdom under 30 år, på 65 prosent.
- Bedre samordning av tjenestene gir mer helhetlige og tilgjengelige tjenester til innbyggerne.
- Måltallet innfridd med 283 henvisninger (*grønne resepter*) til Bærum helse og friskliv.
- Innsatsen for å utsette eller redusere hjelpebehov har resultert i 35 prosent avsluttede vedtak i oppfølgningstjenestene for psykisk helse og rus. Måltallet var 15 prosent.

Utfordringer fremover

- Behov for mer individuelt tilpasset og differensiert boligtilbud med mindre enheter, samt flere boliger på øverste nivå i omsorgstrappen.
- Tydeligere og mer tilgjengelig tilbud innen Psykisk helse og rus, med gradvis innføring av oppfølgings-tilbud på kveld, natt og helg.
- Fokuset på *arbeid* må gjenspeiles i hele tjenesteapparatet for å redusere sosialhjelp og oppnå bedre resultater i introduksjonsordningen.
- Det er behov for et mer helhetlig perspektiv på integrering og mangfold, som må sees i sammenheng med både folkehelse, frivillighet og kultur.
- Det er satt en rekke kvalitetsmål for bosetting og integrering av flyktninger som skal følges opp i henhold til gjennomføringsplanen.

Tabell 18 viser nøkkeltall for Helse og sosial

Seksjon Helse	2014	2015	2016
Tilrettelagte arbeidsplasser: Plasser i kommunale, varige og tilrettelagte arbeidsplasser (Bærum arbeidssentre)	121	124	128
Antall bosatte flyktninger	130	219	301
Herav familiegjenforente	39	54	76
Herav enslige mindreårige	9	14	28
Andel flyktninger som kommer i arbeid eller utdanning etter endt introduksjonsprogram	49 %	48 %	48 %
Antall salgs- og skjenkekontroller	323	680	758 (ekskl. 384 røykekontroller)
Antall konsultasjoner legevakten	49 613	49 050	48 716
- herav konsultasjoner via legevaktbilen	3 359	3 376	3 744
Seksjon Psykisk helse og rus	2014	2015	2016
Antall liggedøgn i natthjemmet (NB: Antall senger er i 2016 halvert)	521	804	334
Lån og tilskudd videreformidlet til kjøp av egen bolig (innvilgede tilskudd)	126 mill.	158 mill.	163 mill.
Antall kommunale utleieboliger i alt	1 949	2 033	2 096
Seksjon Sosiale tjenester i Nav	2014	2015	2016
Antall sosialhjelpsmottakere (eksklusiv familiemedlemmer)	1 950	2 002	2 082
Andel langtidsmottakere med sosialhjelp som hovedinntektskilde	33 %	31 %	32 %
Gjennomsnittlig stønadslengde for sosialhjelpsmottakere	4,98 mnd.	5,2 mnd.	5,27 mnd.
Andel deltakere på kvalifiseringsprogrammet som kommer i arbeid etter endt program	53 %	58 %	55 %

11 Natur, kultur, fritid og kirke

Deltakelse i natur-, kultur- og fritidsaktiviteter i Bærum skal bety gode opplevelser for alle.

Viktige resultater og innsatser i 2016

Kultur og bibliotek

- Bærum bibliotek Bekkestua er rehabilitert og modernisert.
- Arrangementet *Vårt Fornebu* 12. mai markerte tiårsdagen for Fornebuerklæringen med i underkant av 4 000 deltakere totalt, og var et samarbeid mellom organisasjoner, næringsliv og kommunen.
- Bærum Kulturhus har hatt et rekordår med hensyn til antall arrangementer, deltakere og publikumsoppslutning. BAKgården og Byfesten samlet flere besøkende enn noen gang.
- Bærum Kulturhus har gjennom 2016 blant annet fokusert på dans og eldre. Forestillingen *Patina – å eldes med glans* og *En sang til dere* ble produsert for *Den kulturelle spaserstokken* i Bærum.
- *Den kulturelle skolesekken* i Bærum er etablert med virkning fra høsten 2016, med det som formål å tilby elever i grunnskolen kunst- og kulturopplevelser.

Park, idrett, landbruk og landskapsvern

- Daglig gjennomsnittlig besøkstall på hver av dagsturhyttene i åpningstiden var 180 mennesker. Åpning av Svartvannshytta, et samarbeid med Den norske turistforening. Dagsturhytta Garlaus ble ferdigrestaurert utvendig.
- Kunstisanlegg eid av idrettslagene oppgraderes for å bli mer miljøvennlige. Kunstgressbane ved Nadderud videregående skole ble ferdigstilt, i samarbeid med Akershus fylkeskommune.
- Det er preparert 150 km skispor, skileikanlegg og 35 naturisbaner. Det er tilrettelagt for gode løyper til over 20 større renn og flere barneskirenn.
- I kommunens egne skoger er det hogd ca. 3 000 m³. Totalt kvantum avvirket i gårdsskogene i Bærum var 14 000 m³. 34 bønder mottok produksjonstilskudd (fastsatt i jordbruksavtalen).

Kirke og andre religiøse formål

- Forprosjekt for ny gravplass på Fornebu er vedtatt.
- I 2016 ble det gjennomført 50-årsmarkering på Haslum krematorium.
- Reviderte lokale vedtekter og særbestemmelser for gravplassene og krematoriet.
- Innført elektronisk skjema for gravminnesøknader – gjelder alle nye gravminner.

Utfordringer fremover

- Sikre at Bærum Kulturhus er en sentral identitetsmarkør i hovedstadsregionens kulturtilbud.
- Tilpasse bibliotektilbudet til dagens ønsker og behov, og ligge i forkant av utviklingen av bibliotekfeltet.
- Ivareta kultur i stedsutviklingen på Fornebu og i Sandvika.
- Etablere rutiner for 1–2 prosent til kunst ved nybygg og rehabilitering av kommunale bygg.
- Etablere et nasjonalt talentprogram for profesjonell samtidsdans som ledd i Regionalt kompetansesenter for dans, i samarbeid med fylket, Talent Norge AS og private fond og institusjoner.
- Ferdigstille tjenesteytingsavtalen mellom kommunen og Bærum kirkelige fellesråd.
- I et folkehelseperspektiv er det viktig at så mange som mulig driver med en form for aktivitet. For å komme en økende befolkning i møte, må det finnes et tilstrekkelig antall ordinære anlegg og nærmiljøanlegg. Nye Kadettangen og opparbeiding av Gjønnesparken vil bidra til å dekke etterspørselen innenfor nærmiljøanlegg.
- Sikre ledig, opparbeidet gravkapasitet til tre prosent av befolkningen, som dekkes ved ny gravplass på Fornebu.
- Sikre god forvaltning av natur-, landbruks- og kulturminneverdiene.

I et folkehelseperspektiv er det viktig at så mange som mulig driver med noen form av aktivitet. I flere av Bærums parker finnes det mulighet for gratis styrketrening. Foto: Ragnhild Hoem

Tabell 19 viser nøkkeltall for kultur og fritid

	2014	2015	2016
Bærum bibliotek ¹⁾			
Besøk	569 532	478 900	421 263
Utlån	713 491	635 598	615 762
Bærum Kulturhus ²⁾			
Totalt antall arrangementer	502	544	522
Lokale kulturaktører	353	313	216
Totalt antall besøkende	106 349	118 406	120 718
Kultur og samarbeid			
Antall utstillinger – Bærum kunsthall, vandreutstilling, glassmontrene og Mellomgulvet.	24	24	43
Arrangementer på Byscenen	6	12	8
Ulike innslag på arrangementer i BAKgården	90	111	105
Tilskudd kulturformål ³⁾	9 583 748	10 130 820	10 612 100
Tilskudd – idrettslag/foreninger	13 753 335	16 109 973	14 912 976
Berger svømmehall antall besøkende	48 215	48 346	49 057
Nadderud svømmehall antall besøkende	134 475	147 109	146 090
Hundsund bad antall besøkende	61 643	73 114	73 600
Antall medlemmer i idrettslag	54 607	52 381	53 400

¹⁾ Bekkestua bibliotek var stengt fra september 2015 til april 2016 på grunn av oppgradering.

²⁾ Bærum Kulturhus var stengt i nesten fem måneder sommeren 2014 grunnet bygging av ny scene, Underhuset.

³⁾ Av tilskuddet gjelder 4 402 600 Henie-Onstad Kunstsenter i 2016.

Tabell 20 viser nøkkeltall for religiøse formål

	2014	2015	2016
Medlemmer Den norske kirke	82 075	81 957	81 668
Medlemmer andre tros- og livssynssamfunn	14 799	13 799	15 904
Tilskudd per medlem i andre tros- og livssynssamfunn	586	684	660

12 Tekniske tjenester

inklusive plan- og bygningstjenesten

Tekniske tjenester av høy kvalitet er viktig for innbyggerne, miljøet og samfunnsutviklingen.

Viktige resultater og innsatser i 2016

Planlegging og byggesaksbehandling

- I 2016 ble det bygget 623 nye boliger, hvorav 68 prosent innenfor definerte knutepunks- og fortetningsområder.
- Saksbehandlingstid for byggesaker er redusert. I gjennomsnitt ble byggesaker behandlet på syv uker der lovens krav er tolv.
- Reguleringsplan for Lysaker stasjon på Fornebubanen er vedtatt. En mulighetsstudie for bymessig utvikling av Lysaker er utarbeidet i samarbeid med Oslo kommune og Statens vegvesen.
- Det er laget ny versjon av *Bærumskart*, basert på programplattformen *Kommunekart*.

Transport, vei og trafikk

- Utslippet av CO₂ fra bilparken er redusert med fem prosent i 2016. Dette er en reduksjon på 33 prosent siden 2009. 20 nye elbiler er kjøpt inn, hvorav 19 er til pleie- og omsorgsektoren.
- *Meld en feil*-appen er etablert.
- Arbeidet med å bli en *Trafikksikker kommune* er startet via et samarbeid med Trygg Trafikk.

Vann, avløp og renovasjon

- Ny hovedplan for vannforsyning, avløp og vannmiljø er vedtatt for 2017–2020.
- Deler av Solbergbekken er åpnet.
- Ny renovasjonsforskrift og nytt gebyrgrunnlag for kommunens renovasjonsordning er vedtatt.
- Ny leverandør for renovasjon er valgt, og denne har startet opp i deler av kommunen.

Utfordringer fremover

Planlegging og byggesaksbehandling

- Befolkningsveksten i hovedstadsområdet gir økt etterspørsel på bolig- og næringsutvikling, og økt press på arealene. Arealstrategien følges opp gjennom reguleringsplaner for prioriterte senterområder.
- Tilrettelegge for byutvikling i Sandvika og på Fornebu, samt utvikle en sammenhengende Lysaker-by på tvers av bygrensa med god innbyggermedvirkning.
- Sikre fremdrift i samferdselsprosjekter som E18, E16 og Ringeriksbanen.
- Satsing på nærmiljøutvikling og utvikling av møteplasser og arenaer for frivillighet i områdene Rykkinn og Fornebu.

Transport, vei og trafikk

- God veidrift for å takle klimaendringer med stor variasjon i nedbør og underkjølt regn. Dette krever ressurser til overvannshåndtering, utbygging av gatevarmeanlegg og strøing eller salting av veibanen der bussene kjører.
- Nok areal for å utvide gang- og sykkelveinettet mot kollektivtrafikk-knutepunktene i kommunen.
- Økende behov for utbygging av infrastruktur gir utfordringer ved graving i vei. Dette gir dårligere veidekkekvalitet og trafikkavvikling.

Vann, avløp og renovasjon

- Sikre god utsortering av avfall og utrulling av beholdere for matavfall og restavfall.
- Opprettholde ønsket nivå på fornying og separering av vann- og avløpsnettet. Utskiftning vil skje i henhold til ny hovedplan for vannforsyning, avløp og vannmiljø 2017–2020.

Tabell 21 viser nøkkeltall for Tekniske tjenester

Planlegging og byggesaksbehandling	2014	2015	2016
Plansaker sluttbehandlet i planutvalget og kommunestyret	23	21	11
Antall byggesaker behandlet	1 386	1 110	1 119
Sum klagesaker	171	155	150
Transport, vei og trafikk	2014	2015	2016
Antall trafikkuulykker ¹⁾	85	60	96
Herav dødsulykker	1	1	1
Vann, avløp og renovasjon	2014	2015	2016
Totalt mengde husholdningsavfall, tonn ²⁾	49 407	53 724	60 129
Totalt vannproduksjon (mill. m ³)	12,9	12,4	12,7
Brann- og ulykkesvern	2014	2015	2016
Totalt antall utrykninger i Asker og Bærum ³⁾	3 992	4 008	4 464

¹⁾ Politirapporterte ulykker med skadde og drepte.

²⁾ Total mengde husholdningsavfall er sum usortert avfall og restavfall som er innsamlet eller levert på Isi gjenvinningsstasjon, fratrukket næringsavfall.

³⁾ Har ikke tall for Bærum.

13 Organisasjon, styring og utvikling

Innovasjon og krav til et kontinuerlig forbedringsarbeid og økonomisk omstilling er en del av hverdagen i Bærum kommune. Organisasjon og utvikling har en rolle som tilrettelegger og samspiller tett med øvrige sektorer i dette arbeidet. Samtidig har sektoren en pådriverrolle i mange sammenhenger – ikke minst i det pågående digitaliseringsløftet i kommunen.

Strategisk ledelse og administrasjon inklusive IT

Viktige resultater og innsatser i 2016

- Bærum kommune vant Kommunal- og moderniseringsdepartementets innovasjonspris for sitt målrettede og helhetlige innovasjonsarbeid.
- Digitalisering og IT (DigIT) er reorganisert slik at kommunens behov innenfor digitalisering av kommunale tjenester kan identifiseres, utvikles og innføres på tvers av programområdene.
- Viktige styringsdokumenter er vedtatt: nytt investeringsreglement, ny anskaffelsesstrategi inkludert fokus på innovasjon og miljø, eierskapsmeldingen og Langsiktig drifts og investeringsplan 2017–2036 (LDIP).
- I samarbeid med politisk nivå, ble kompetansehevingsprogrammet *Verdiskapende selskapsstyring i Bærum kommune* gjennomført for eierutvalget og styremedlemmer i selskaper der kommunen er representert.

Utfordringer fremover

- Realisering av forventet effekt av prosjektet *Optimalisering av stab og støtte*. Mer brukervennlige interne støttetjenester innen HR, lønn, regnskap, anskaffelse og økonomi. Sørge for at selvbetjeningsløsninger blir benyttet fullt ut, og at interne prosesser stadig blir forenklet og forbedret.
- Forventningene til digitalisering av kommunale tjenester, automatisering og selvbetjening er store. Det er krevende å utvikle slike tjenester, og det er derfor viktig at Bærum deltar med andre kommuner i samskaping og bruk av felleskomponenter.
- Bærum kommune står foran en forventet befolkningsvekst og betydelige demografiendringer. Dette krever gode nøkkeltall og styringsverktøy, langsiktige prognoser og planleggingsverktøy som viser konsekvensene for kommunens økonomiske handlingsrom. I tillegg systematisk prosjektmetodikk og styrket styring av investeringsområdet.

Eiendom

Eiendomsvirksomheten er sentral i kommunens produksjon av velferdstjenester og i samfunnsutviklingen. Valg av konsepter og løsninger på eiendomsområdet er et viktig redskap for å nå mål i miljø- og klimasatsingen. Eiendomsutvikling er et viktig virkemiddel i by-, steds- og boligutvikling.

Viktige resultater og innsatser i 2016

- Operasjonalisering av eiendomsstrategien er godt i gang.
- Delstrategi for oppgradering og verdibevarende vedlikehold er vedtatt, og arbeidet med tilstandsanalyser av hele bygningsmassen er igangsatt.
- Arbeidet med arealeffektivitet og kapasitetsutnyttelse av formålsbygg og boliger er igangsatt.
- Arbeidet med energirehabilitering av 15 bygninger er startet og har gitt en energibesparelse på 2 millioner kWt. Estimert total besparelse av tiltaket tilsvarer ca. 9,5 millioner kWt (tilsvarer 9 prosent av totalt energiforbruk i Bærum kommunes bygningsmasse), helårseffekten vil vises i 2018.

Utfordringer fremover

- Økt innsats til verdibevarende vedlikehold, økende investeringsvolum, målrettet energiledelse og smart, ressurseffektiv og serviceorientert eiendomsdrift.
- Innarbeide modeller som systematisk ivaretar levetidskostnader som del av grunnlaget for gode prioriteringer.
- Strategisk og bevisst bruk av handlingsrom i anskaffelsesregelverk og gjennomføringsstrategier, herunder er samspillsmodeller viktige for å sikre innovasjon, fornyelse og læring i en kompetansevirksomhet som eiendom.

13 Organisasjon, styring og utvikling

Tabell 22 viser nøkkeltall for Eiendom

Eiendom	2014	2015	2016
Planlagt vedlikehold og rehabilitering bygg (mill. kr)	63,8	95,9	86,2
Samlet antall boliger	1 949	2 043	2 097
Samlet areal på formålsbyggene	564 838	565 628	575 283

Utvikling areal formålsbygg i m ²	2015 eide	2015 leide	2016 eide	2016 leide
Samlet areal på formålsbyggene	481 435	84 192	481 435	93 848

HR og medarbeidere

Bærum kommune skal være en attraktiv og innovativ arbeidsgiver med motiverte og engasjerte medarbeidere med riktig kompetanse.

- Ny medarbeiderundersøkelse, *10-faktor*, er gjennomført i hele organisasjonen.
- Kommunens seniortiltak er besluttet avvirket – og ny livsfasepolitikk er vedtatt.

Viktige resultater og innsatser i 2016

- Sykefraværet viser fortsatt en positiv trend, og målet på 7,3 prosent i 2016 er nådd. Rådmannen vurderer at det positive systematiske arbeidet som nå gjøres i organisasjonen for å redusere sykefravær, har en positiv effekt.
- Arbeidsgiverstrategi 2035 ble vedtatt i kommunestyret.
- Lederutviklingsprogram for innovasjon (LUP) er gjennomført med stor deltakelse. Omtrent halvparten av kommunens tjenesteledere har nå gjennomført programmet.

Utfordringer fremover

- Gi lederne nødvendig omstillingsstøtte.
- Fremtidig organisasjonskultur skal preges av helhetstenking, innovasjon og gjennomføringskraft. Erfaringene fra LUP skal videreutvikles til et helhetlig og systematisk utviklingsprogram for ledere i Bærum.
- Fortsatt fokus på rekruttering av fagpersonell, da spesielt vernepleiere.
- Fortsatt innsats for å få en helsefremmende arbeidsplass og redusere sykefravær, samt sterkere fokus på heltidskultur, primært innen pleie og omsorg.

Nøkkeltall

Nøkkeltall knyttet til årsverk og likestilling, herav utfyllende om likestilling – som det henvises fra i kapittel 2 Årsberetning (jf. lovkrav).

Tabell 23 viser antall medarbeidere i 2015 og 2016 fordelt på kvinner og menn

Antall medarbeidere	31.12.2015				31.12.2016			
	Årsverk	Fast ansatte	Time-lønnede	Personer alle	Årsverk	Fast ansatte	Time-lønnede	Personer alle
Kvinner	5 445,8	7 015	1 927	8 942	5 442,8	7 007	1 851	8 858
Menn	1 881,7	2 374	910	3 284	1 925,7	2 420	910	3 330
SUM	7 327,5	9 389	2 837	12 226	7 368,4	9 427	2 761	12 188

Figur 10 viser antall medarbeidere (årsverk) fordelt på programområder per 31.12.2016

Tabell 24 viser utvalgte nøkkeltall knyttet til medarbeidere for 2014-2016

Nøkkeltall samlet 2014–2016	2014	2015	2016
Antall medarbeidere – årsverk	7 288	7 328	7 368
Antall medarbeidere – personer i alt	12 367	12 226	12 188
Andel kvinner – årsverk	75 %	74,3 %	73,9 %
Andel ansatte med minoritetsbakgrunn	13,4 %	13,8 %	14,0 %
Andel fagstillinger – pleie og omsorg	75,9 %	75,6 %	76,5 %
Andel fagstillinger – barnehage	56,3 %	59,1 %	60,8 %
Antall lærlinger	70	73	80
Turnover totalt	8,6 %	8,0 %	8,3 %
Andel deltid (mindre enn 80 % stilling)	36 %	35,9 %	35,4 %
Sykefravær	7,6 %	7,3 %	7,2 %

Tabell 25 viser fordeling av kjønn og lønn

	2015 Andel kvinner	2016 Andel kvinner	2015 Lønn*	2016 Lønn*	2016 Snitt menn	2016 Snitt kvinner
Toppledere	50 %	50 %	-5,9 %	-4,7 %	1 065 373	1 015 070
Tjenesteleidere etc.	69 %	70 %	-3,6 %	-3,8 %	760 174	731 005
Akademikere, mellomledere	64 %	65 %	-6,0 %	-5,7 %	624 526	589 133
Høyskole m. tilleggsutdanning	89 %	89 %	3,5 %	2,0 %	484 853	494 761
Høyskole	83 %	82 %	1,3 %	0,9 %	480 916	485 192
Fagarbeidere/hjelpepleiere	76 %	75 %	-1,1 %	-0,5 %	411 423	409 219
Ufaglærte	63 %	62 %	0,7 %	1,2 %	343 537	347 581
Pedagogisk personale	78 %	78 %	1,8 %	2,0 %	505 111	515 156

*Tallene angir prosentvis forhold mellom kvinners og menns lønn, positive tall i kvinners favør

Tabell 26 viser fordeling av medarbeidere med minoritetsbakgrunn

Minoritetsbakgrunn	2015 Årsverk	2015 Personer	2015 Andel årsverk	2016 Årsverk	2016 Personer	2016 Andel årsverk
Menn	288,3	385	15,3 %	290,6	388	15,0 %
Kvinner	724,1	964	13,3 %	750,0	1 013	13,7 %
Andel fast ansatte totalt	1 012,4	1 349	13,8 %	1 040,6	1 401	14,0 %

Foretak og selskaper

Bærum kommune har eierposisjoner i følgende selskaper:

Aksjeselskap	Eierandel	Interkommunalt selskap	Eierandel
Bærum Kommunal Eiendomsselskap AS	100 %	Asker og Bærum brannvesen IKS	67 %
ARBA Inkludering AS	71,5 %	Asker og Bærum vannverk IKS	50 %
Vårt Sandvika AS	20 %	Kommunelovens § 27 samarbeid	
Simula School of Resarch and Innovation AS	14,3 %	VEAS (Vestfjorden avløpsselskap)	21,5 %
Filmparken AS – Jar	0,17 %	Vestregionen	
VisitOslo AS	0,52 %		
Andelsselskap	Eierandel	Øvrige selskap/eierformer	Eierandel
Centro Asistencial Noruego SLU (CAN)	100 %	KLP – gjensidig selskap/andel ift pensjonsmidler sykepleiere.	
		Bærum kommunale pensjonskasse. (BKP er en selveiende institusjon.)	

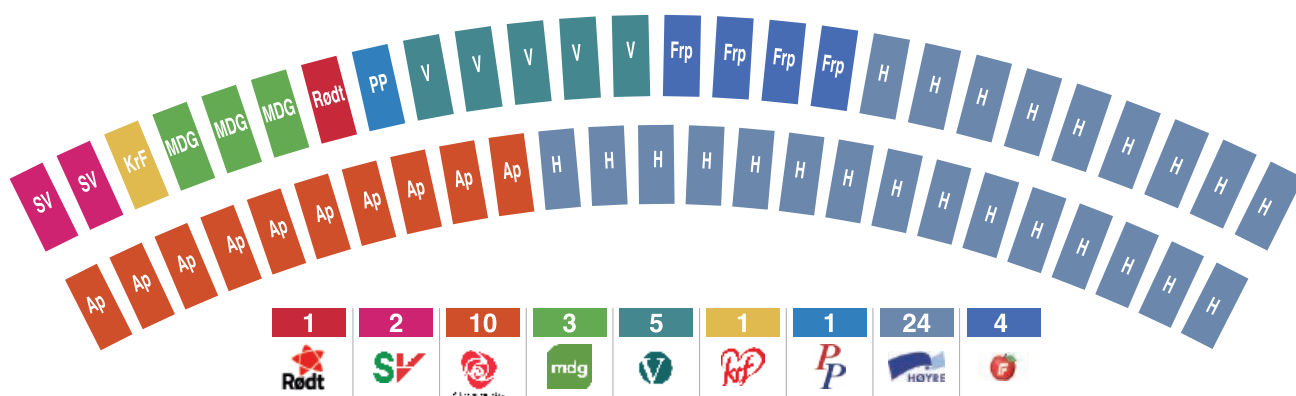
14 Politisk styringssystem

Bærum kommune styres etter formannskapsmodellen, som kjennetegnes ved at de øverste organene, som ikke er direkte folkevalgte, blir valgt etter forholdstallsprinsippet.

Kommunestyret

Kommunestyret har ansvar for kommunens samlede virksomhet og handler på vegne av kommunen i alle saker som ikke er delegert til andre kommunale organer. Kommunestyret er kommunens øverste

styringsorgan og består av 51 representanter. Se figur under for sammensetningen for perioden 2015–2019. Kommunestyret har møte en gang i måneden og behandlet totalt 122 saker i 2016.

Formannskapet

Formannskapet består av 13 medlemmer som velges av og blant kommunestyrets medlemmer etter partiens forholdsvise representasjon i kommunestyret. Ordfører og varaordfører er medlemmer av formannskapet. Formannskapet behandlet totalt 214 saker i 2016. Formannskapet er valgstyre.

Politisk utvalgsstruktur

Kommunestyret har opprettet åtte politiske utvalg. Det er Hovedutvalg barn og unge, Hovedutvalg bistand og omsorg, Hovedutvalg miljø, idrett og kultur, Planutvalget, Eierutvalget, Utvalg for samarbeid, Klagenemnden og Kontrollutvalget. Utvalgene har avgjørelsesmyndighet innenfor sine områder og rammer som er gitt i lov eller vedtatt i kommunestyret. Kommunen har videre et eldreråd og et råd for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

I tillegg er det et reglementsutvalg, et godtgjøringsutvalg, samt et utvalg som ivaretar arbeidsgiveransvaret for rådmannsstillingen. Kommunestyret har i 2016 vedtatt nye reglementer for de folkevalgte organenes virksomhet. Reglementene trådte i kraft 1. januar 2017.

E18-utvalget og sykehusutvalget

Det er opprettet et ad hoc-utvalg som arbeider med E18 og et som arbeider med sykehustilbudet i kommunen. Begge disse utvalgene har hatt stor aktivitet i 2016, både alene og i tverrpolitiske møter sammen med tilsvarende utvalg fra Asker kommune.

- E18-utvalget følger opp arbeidet med kommunedelplan for E18 og realisering av ny miljøvennligere E18 gjennom Bærum så raskt som mulig.
- Sykehusutvalget har i 2016 arbeidet for å sikre at Bærum sykehus forblir et stort akutt sykehus på linje med det nye sykehuset i Drammen med eksisterende og nye funksjoner. Bærum sykehus må også få de nødvendige midler til vedlikehold. Sykehusutvalget har jevnlig kontakt med helseforetakene og politisk ledelse i departementet for å fremheve disse synspunktene.

Kommune- og regionreform

Styringsgruppen for kommune- og regionreform består av alle partienes gruppeledere samt ordfører og varaordfører. Gruppen har hatt jevnlig møter i 2016. I juni 2016 behandlet kommunestyret kommunereformen og understreket at Bærum som egen kommune er et godt

Styringsgruppen for kommune- og regionreform, fra venstre: Nikki Schei (MDG), Bjørn A. Larsen (R), Kjell Maartmann-Moe (Ap), Ida Ohme Pedersen (FrP), Ole Kristian Udnes (varaordfører H), Lisbeth Hammer Krog (ordfører H), Bjørn Rønnes (H), Ole Andreas Liloe-Olsen (V), Kjell-Ole Heggland (PP), Astrid-Therese Theisen (KrF) og Harald Sævareid (SV).

alternativ både når det gjelder tjenesteyting, myndighetsutøvelse og rollen som sterk samfunnsutviklingsaktør. Kommunestyret tok til etterretning at Asker, Røyken og Hurum ikke ønsket å inkludere Bærum i et videre samarbeid om en felles kommune.

Høsten 2016 har styringsgruppen konsentrert sitt videre arbeid om prosessen med regionreform. Bærum kommune mener at Oslo-regionens utfordringer må løses samlet, da vi utgjør en felles bo- og arbeidsmarkedsregion. Styringsgruppen arbeider tett opp mot andre kommuner, fylkeskommuner, departement og Storting for å fremme dette synspunktet.

Klimapanel

Hovedutvalg miljø, idrett og kultur vedtok i februar 2016 å opprette et rådgivende klimapanel bestående av fem personer med kompetanse og erfaring fra arbeid med klima- og miljøspørsmål innenfor næringsliv, akademia, interessenfæren og/eller tilsvarende. Panelets mandat var å gi kommunen innspill og råd i arbeidet med en klimaklok kommune. Klimapanelet leverte sin rapport til kommunen i oktober 2016.

Formannskapet og Hovedutvalg miljø, idrett og kultur har i 2016 også gjennomført tre felles møter der kommunens arbeid med klima- og miljøspørsmål har stått på dagordenen.

Utvalgenes reisevirksomhet, befaringer og studieturer

De politiske utvalgene har i 2016 vært på følgende større befaringer, studieturer og lignende:

- Formannskapet og planutvalget: felles studietur til København og Malmø.

- Hovedutvalg miljø, idrett og kultur: studietur til Gøteborg.
- Hovedutvalg barn og unge: studietur til Finland.
- Eierutvalget: studietur til Altea.
- Eldrerådet: studietur til Bodø.

Representasjonsvirksomhet

Politisk nivå, særlig representert ved ordfører, driver omfattende og variert representasjonsvirksomhet på vegne av kommunen. Ordføreren bidrar regelmessig på seminarer, konferanser, folkemøter, bedriftsbesøk, kulturarrangementer og jubileer. Ordføreren er også jevnlig vertskap for ulike tilstelninger og arrangementer, som for eksempel redningsdåd, idrettsgalla, åpent rådhus og miljøsertifisering.

Formannskapets og politiske utvalgs disposisjonsposter¹⁾

Budsjettet for formannskapets og politiske utvalgs disposisjonsposter var i 2016 på til sammen 2 635 023 kroner. Totalt 907 348 kroner er brukt til følgende studiereiser, gaver og andre tiltak:

- Studieturer som nevnt ovenfor.
- Støtte til sangbøker i regi av Lions Club Haslum.
- Bidrag til TV-aksjonen 2016 (Røde Kors).
- Jubileumsgave til Henie-Onstad seniorsenter.
- Jubileumsgave til Sandviken Mandskor.
- Støtte til Barnekreftforeningen Oslo og Akershus.
- Støtte til Frelsesarmeens prosjekt *Sammen mot toppen*.
- Bidrag til Røde Kors og Flyktninghjelpens arbeid med kriserammede i Syria.
- Gave til Frelsesarmeens julegryte.

¹⁾ I behandlingen av årsregnskapet for 2010 ba kommunestyret om en særlig omtale både av det politiske styringssystemet og av de politiske disposisjonspostene i årsrapportene.

